

บทที่ 2

ความหมาย วัตถุประสงค์ ลักษณะและวิธีการ ของการริบทรัพย์สิน

2.1 กฎหมายอาญากับโทษริบทรัพย์สิน

นับตั้งแต่มนุษย์เข้ามารวมกลุ่มกันเป็นสังคม กฎเกณฑ์แห่งกฎหมายถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดกรอบสิทธิและหน้าที่ของประชาชนอันพึงปฏิบัติต่อกันและต่อสังคมโดยรวม ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าสมาชิกทุกคนในสังคมจะต้องเคารพและอยู่ภายใต้การบังคับของกฎหมายนั้นอย่างเสมอภาคกัน ในอดีตที่ผ่านมามนุษย์ทุกคนมีความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต แต่เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์อ่อนแอจึงมีอุปสรรคในการดำรงชีวิตเพียงลำพังภายใต้ภูมิประเทศและภูมิอากาศที่โหดร้ายเต็มไปด้วยภัยอันตราย มนุษย์จึงยินยอมที่จะสละความเป็นอิสระของตนนั้นเพื่อเข้ามาอยู่รวมกลุ่มกันอันจะนำมาซึ่งความแข็งแกร่งเป็นปึกแผ่นมั่นคงและปลอดภัย ทำให้มีการเปรียบเทียบกันว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต่อมาเมื่อสังคมมีการขยายตัวเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ราชูปัตย์หรือผู้ปกครองในขณะนั้นจึงต้องกำหนดกฎเกณฑ์ของสังคมขึ้นมาเพื่อกำหนดกรอบให้สมาชิกทุกคนถือปฏิบัติและหากมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบของสังคมดังกล่าวผู้ฝ่าฝืนย่อมจะได้รับการลงโทษ

ทั้งนี้เมื่อยุคสมัยผ่านไปรูปแบบของสังคมได้มีวิวัฒนาการและขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยมีลักษณะของการขยายตัวทางสังคมอย่างสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการพัฒนาอย่างรวดเร็วทางเทคโนโลยี ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่คอยชี้แนะว่าการออกกฎหมายเพื่อควบคุมสังคมต้องมีการพลวัตตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างเท่าทัน อย่างไรก็ตามการที่กฎหมายจะสามารถบังคับใช้ได้ต้องมีประสิทธิภาพ กฎหมายนั้นก็ต้องมีบทลงโทษเพื่อที่จะทำให้ผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายเกิดความเกรงกลัว และเพื่อให้ผู้ที่กระทำความผิดได้รับผลตอบแทนในเชิงลงโทษที่เหมาะสม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ามาตรการลงโทษเปรียบเสมือนอาวุธที่ใช้เสริมประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายนั่นเอง¹

¹ ภารดร ภคพัฒน, การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพื่อการลงโทษ (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 3.

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้น เพื่อให้มีผลบังคับใช้กับประชาชนทุกคน ในรัฐอย่างเสมอภาคกัน โดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีอันจะส่งผลให้ ประชาชนทุกคนในรัฐสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข ในการบัญญัติกฎหมายอาญา รัฐจะต้อง กำหนดให้การกระทำใดก็ตามที่อาจก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยเป็นความผิดทางอาญา และจะต้อง กำหนดโทษที่จะลงแก่บุคคลผู้ฝ่าฝืนข้อกำหนดอันเป็นกฎหมายนั้น ไว้อย่างชัดเจน สำหรับนิยาม ความหมายของการลงโทษนั้น ได้มีนักปรัชญาทางด้านกฎหมายหลายท่านได้ให้ความหมายของโทษ ทางอาญาไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งพอจะอธิบายได้ดังนี้ คือ ในกรณีที่มีบุคคลใดก็ตามได้กระทำการเป็น ผลร้ายหรือก่อให้เกิดความเสียหายในทางอาญาขึ้น บุคคลดังกล่าวย่อมต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของ ตน โดยผู้นั้นต้องได้รับผลร้ายกลับคืนไป² ซึ่งผลร้ายที่ผู้กระทำได้รับจะต้องเป็นสิ่งที่เขาไม่พึงพอใจ และผลร้ายดังกล่าวจะต้องได้สัดส่วนสัมพันธ์กับการกระทำที่เป็นความผิดรวมทั้งความเสียหายที่เกิดขึ้น ต่อผู้เสียหายหรือต่อสังคม โดยผู้กำหนดโทษต้องเป็นเจ้าพนักงานที่กฎหมายให้อำนาจลงโทษเพื่อตอบ แทนการกระทำผิดทางอาญา³ ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าการลงโทษเป็นผลร้ายที่รัฐนำมาใช้กับผู้กระทำ ความผิด เพราะเหตุว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายบ้านเมือง รัฐจึงต้องตอบแทนในเชิง ลงโทษเพื่อให้ผู้กระทำผิดความผิดเข้าใจว่าตนต้องได้รับผลร้ายจากการกระทำอันไม่สมควรของตน⁴

มาตรการลงโทษเป็นสิ่งที่รัฐนำมาใช้แก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งผลของการลงโทษนั้น ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้กระทำผิดไม่ว่าจะเป็นผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพ ตลอดจนเกียรติยศชื่อเสียง ทั้งนี้โทษทางอาญาซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 สามารถ จำแนกประเภทของโทษออกเป็นห้าสถาน คือ

1. โทษประหารชีวิต
2. โทษจำคุก
3. โทษกักขัง

² Grotius, *De Jure Belli ac Pacis*, ch.xx, de Poenis, Vol.ii, p.240 see also Sir Walter Moberly, *The Ethics of Punishment* (London : Faber and Faber, 1968), P.35.

³ H.L.A. Hart, *Punishment and Responsibility* (Oxford : Clarendon Press, 1968), pp. 4 - 5.

⁴ Johannes Andenaes, *The General Part of The Criminal Law of Norway* (London : Sweet & Maxwell Limited, 1965), pp. 8- 11.

4. โทษปรับ
5. โทษริบทรัพย์สิน

ซึ่งโทษทางอาญาทั้งห้าประเภทรูปนั้นสามารถจำแนกลักษณะของผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องโทษตามแนวคิดทางอาชญาวิทยาสสมัยใหม่ได้สามลักษณะ ดังนี้

1. โทษที่บังคับเอากับชีวิต ได้แก่โทษประหารชีวิต
2. โทษที่บังคับเอากับเสรีภาพ ได้แก่โทษจำคุกแลโทษกักขัง
3. โทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สิน ได้แก่โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน

จะเห็นได้ว่าผลกระทบจากการลงโทษที่มีต่อสิทธิของผู้ต้องโทษนั้นมีลักษณะที่ค่อนข้างรุนแรง ซึ่งมาตรการลงโทษทางอาญาแต่ละประเภทรูปนั้นย่อมมีวัตถุประสงค์ของการบังคับใช้โทษดังกล่าวเพื่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยได้มีความพยายามศึกษาถึงแนวความคิดและวัตถุประสงค์ของการลงโทษสำหรับโทษแต่ละประเภทโดยอาศัยทฤษฎีทางอาชญาวิทยาารองรับ ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ทฤษฎีการลงโทษในปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎีหลัก คือ ทฤษฎีเด็ดขาด (Absolute Theory) และทฤษฎีสัมพัทธ์ (Relative Theory) โดยผู้ที่สนับสนุนแนวคิดของทฤษฎีเด็ดขาดได้ยอมรับและถือว่าทฤษฎีดังกล่าวเป็นทฤษฎีที่มีความถูกต้องชัดเจนและมีความแน่นอน โดยไม่ต้องคำนึงถึงกาลเทศะหรือพฤติการณ์แวดล้อมใดๆ ทั้งสิ้น กล่าวคือทฤษฎีนี้ยืนยันได้ว่ามีความถูกต้องแน่นอนและสามารถใช้ได้เสมอไม่ว่าจะใช้กล่าวอ้างที่ไหนหรือเมื่อใดก็ตาม ทฤษฎีเด็ดขาดนี้ได้วางหลักเกณฑ์และวัตถุประสงค์ของการลงโทษไว้ค่อนข้างแข็งกร้าว โดยกล่าวว่าภารกิจหมายอาญาบัญญัติให้ลงโทษผู้กระทำความผิด ก็เพราะเหตุที่ได้มีการกระทำความผิดอันเป็นการฝ่าฝืนกฎระเบียบของสังคมเกิดขึ้นและการลงโทษเป็นการตอบแทนแก่แก่นต่อผู้กระทำความผิดนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการลงโทษตามทฤษฎีเด็ดขาดจะเน้นหนักไปในทางแก้แค้นทดแทนเป็นสำคัญ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีทดแทน (Retributive Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มองย้อนไปถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต โดยการลงโทษจะกระทำลงเพื่อทดแทนสิ่งที่ผู้กระทำความผิดได้ทำลงไปแล้ว ในลักษณะของการชดเชยต่อสิ่งที่เขาได้กระทำลง การลงโทษตามทฤษฎีทดแทนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความชอบธรรมสามประการคือ ประการแรกการลงโทษจะต้องกระทำเพื่อเยียวยาความเสียหายที่ผู้กระทำได้ก่อขึ้นหรือทดแทนความรู้สึกของผู้เสียหายที่สูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิด ซึ่งหากพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า การลงโทษมุ่งเน้นถึงการแก้แค้นทดแทนให้แก่ผู้เสียหายอันเป็นการทำให้ผู้เสียหายรู้สึกพึง

พอใจและคิดว่าเป็นการที่ยุติธรรมแล้วสำหรับโทษที่ผู้กระทำความผิดต้องได้รับ ประการต่อมาคือ การลงโทษตามทฤษฎีทดแทนจะต้องกระทำเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยมีหลักว่าการที่กฎหมายจะคุ้มครองประโยชน์สุขส่วนรวมให้แก่สังคมได้นั้น สมาชิกทุกคนในสังคมจะต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายเสียก่อน การที่มีผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายบ้านเมืองแต่ละครั้งเท่ากับว่าผู้กระทำผิดได้เอาเปรียบบุคคลอื่นที่เชื่อฟังกฎหมาย ดังนั้นการลงโทษผู้กระทำผิดจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นให้ผู้กระทำความผิดและบุคคลที่เชื่อฟังกฎหมายตระหนักว่าบุคคลใดก็ตามที่กระทำการอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมายหรือต่อความสงบสุขของบ้านเมือง บุคคลนั้นก็จะต้องถูกดำเนินคดี และผู้ที่ได้เปรียบจากการฝ่าฝืนกฎหมายย่อมต้องถูกลงโทษ ข้อควรพิจารณาประการสุดท้ายของทฤษฎีทดแทน คือ การลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับความผิด กล่าวคือ โทษที่ผู้กระทำความผิดควรจะได้รับจะต้องเท่ากับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดนั้น⁵

ทฤษฎีการลงโทษที่สำคัญอีกทฤษฎีหนึ่ง คือ ทฤษฎีสัมพัทธ์ (Relative Theory) ทฤษฎีนี้ถือว่าทุกสิ่งในโลกนี้ไม่มีอะไรเด็ดขาด ทุกอย่างต้องคำนึงถึงกาลเทศะและพฤติการณ์แวดล้อมต่างๆ โดยแนวคิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีสัมพัทธ์ไม่ได้พิจารณาในแง่ของการกระทำความผิด หากแต่พิจารณาถึงผลที่จะได้รับจากการลงโทษว่าจะลงโทษอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหาย ต่อผู้กระทำความผิด หรือต่อสังคมก็ตาม ดังนั้นการลงโทษจึงควรมุ่งหมายที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัว ทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดี ตลอดจนทำให้สังคมปลอดจากการกระทำความผิด รวมทั้งเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นเหยื่ออาชญากรรมไม่ว่าจะเป็นการเยียวยาทางด้านจิตใจ โดยการนำผู้กระทำความผิดไปลงโทษอันจะทำให้ผู้เสียหายมีความรู้สึกว่าได้รับการทดแทนจากรัฐในลักษณะของการดำเนินการลงโทษต่อผู้ที่กระทำการละเมิดทางอาญาแก่ตนแล้ว ซึ่งเงื่อนไขเหล่านี้ได้อยู่ภายใต้กรอบของความมุ่งหมายที่จะป้องกันขัดขวางมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดของทฤษฎีสัมพัทธ์แล้ว จะเห็นได้ว่าทฤษฎีนี้มีความยืดหยุ่นมากกว่าทฤษฎีเด็ดขาด ซึ่งทฤษฎีสัมพัทธ์นี้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory) กล่าวคือ ทฤษฎีอรรถประโยชน์คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าภายในของความเป็นมนุษย์และประโยชน์สุขของสังคม โดยพิจารณาว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้ที่มีกิเลสและพยายามแสวงหาสิ่งที่ตนพอใจ และการที่มนุษย์มารวมกลุ่มกันเป็นสังคมก็ต้องถือว่าการดำเนินไปของสังคมจำต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของสมาชิกทั้งหลายในขณะเดียวกัน ซึ่งการลงโทษตาม

⁵ ณรงค์ ใจหาญ, กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า 21-22.

กฎหมายก็ต้องคำนึงถึงความร้ายแรงของความผิดแต่ละฐาน โดยพิจารณาจากความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สังคม⁶ เป็นหลัก ทั้งนี้ นักอาชญาวิทยาที่เห็นด้วยกับทฤษฎีอรรถประโยชน์มองว่า การลงโทษที่มีประสิทธิภาพนั้นควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความชอบธรรม กล่าวคือการลงโทษจะต้องเกิดผลดีมากกว่าผลเสีย ซึ่งหมายความว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีนี้คือการทำให้อาชญากรรมลดลงและเชื่อว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างเหมาะสมจะก่อให้เกิดผลดีในอันที่จะทำให้อาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในสังคมลดลงนั่นเอง ทั้งนี้การจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้นั้นก็จะต้องดำเนินการตามแนวคิดสองประการ คือ ประการแรกการลงโทษนั้นควรจะมีผลในการยับยั้ง (Deterrence) มิให้ผู้กระทำความผิดเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมที่จะเชื่อฟังและไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย ประการที่สองการลงโทษจะมีผลเป็นการตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำความผิด (Incapacity Effect) โดยการใช้วิธีตัดโอกาสของบุคคลที่คิดจะกระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดถูกตัดขาดออกจากสังคม เช่น การลงโทษประหารชีวิตหรือการลงโทษจำคุก ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำความผิดหมดโอกาสที่จะก่ออาชญากรรมขึ้นอีกในสังคม⁷

จากการศึกษาข้างต้น สามารถสรุปวัตถุประสงค์ของการลงโทษออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

- 1) การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน (Retribution) เพื่อให้ผู้ที่กระทำความผิดได้รับผลร้ายจากการกระทำของตนอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งการลงโทษจะมีลักษณะที่ค่อนข้างแข็งกร้าวและมีความรุนแรงซึ่งเป็นการทดแทนต่อความรู้สึกของผู้เสียหายที่ได้รับจากการถูกละเมิดนั้น
- 2) การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) เป็นการลงโทษที่มุ่งหมายไปในทางป้องกันอาชญากรรม เป็นหลัก
- 3) การลงโทษเพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม (Incapacitation) มีความมุ่งหมายที่จะตัดผู้กระทำความผิดบางประเภทออกจากสังคม เพื่อป้องกันผู้นั้นกลับมากระทำความผิดในสังคม

⁶ Gracme Newman, The Punishment Responsa (Philadelphia: J.B. Lippinoott Company, 1978), p. 163.

⁷ ณรงค์ ใจหาญ, กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), 26.

อีก การลงโทษในลักษณะนี้จะเป็นการกันผู้กระทำความผิดออกจากสังคม โดยการจำคุกผู้นั้นตลอดชีวิต หรือประหารชีวิต

4) การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Reformation) โดยการขัดเกลานิ้วย และส่งเสริมค่านิยมและความเชื่อของผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้นั้นเกิดความเคารพและเกรงกลัวต่อกฎหมาย รวมทั้งทำให้เกิดความละอายต่อการกระทำความผิดด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงความหมาย และวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา จะเห็นได้ว่าการลงโทษทางอาญาย่อมจะกระทบสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของผู้ต้องโทษอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบต่อสิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน สิทธิเสรีภาพ ตลอดจนเกียรติยศชื่อเสียงของผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ตามมาตรการลงโทษนั้นถือว่ามีสำคัญต่อการบังคับใช้กฎหมายอาญาเป็นอย่างมาก โดยการลงโทษจะมีวัตถุประสงค์ไปในทางป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่จะกระทบต่อความสงบสุขของสังคมและของปัจเจกชนผู้ดำรงชีพโดยสุจริต ทั้งนี้นอกจากมาตรการลงโทษที่ถูกกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว กฎหมายอาญายังมีมาตรการในการคุ้มครองความสงบสุขและความเป็นระเบียบของสังคมด้วยวิธีการอย่างอื่นที่มีใช้การลงโทษ มาตรการดังกล่าวเรียกว่าวิธีการเพื่อความปลอดภัย ซึ่งวิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นมาตรการที่ถูกนำมาใช้แทนมาตรการลงโทษ เนื่องจากข้อจำกัดของการลงโทษตามกฎหมายอาญาที่ว่า โทษที่จะใช้ลงแก่บุคคลใดได้นั้นต้องปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่าบุคคลดังกล่าวได้กระทำการอันกฎหมายอาญาบัญญัติว่าเป็นความผิด จึงจะสามารถบังคับใช้โทษทางอาญาแก่บุคคลนั้นได้ แต่ในบางกรณีการกระทำบางอย่างอันเป็นความผิดทางอาญาอาจจะยังมิได้เกิดขึ้น ดังนั้นจึงยังไม่สามารถนำเอามาตรการลงโทษไปใช้แก่บุคคลดังกล่าวได้ จึงต้องใช้มาตรการบางอย่างเพื่อป้องกันเหตุการณ์ในอนาคตที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้นเพื่อป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรมขึ้นในสังคมรัฐจึงต้องบัญญัติวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาบังคับใช้ โดยวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่นำมาบังคับกับบุคคลใดก็ตามถือว่าไม่ใช่การลงโทษแก่บุคคลนั้น

ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่ามาตรการลงโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นมีความแตกต่างและมีความสอดคล้องกัน ซึ่งสามารถอธิบายเปรียบเทียบกันดังต่อไปนี้

⁸ พิพัฒน์ จักรราษฎร์, “การริบทรัพย์สินเป็นโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย,” คูลพาร์ท 14 (ตุลาคม 2510): 199.

ความแตกต่างระหว่างโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย

ความแตกต่างในทางทฤษฎี

โทษ	วิธีการเพื่อความปลอดภัย
<p>1. โทษเป็นมาตรการทางกฎหมายที่ใช้แก่ผู้กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย และลักษณะของการลงโทษเป็นการทำให้ผู้กระทำผิดได้รับความทุกข์ยาก</p> <p>2. โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น จะต้องคำนึงถึงสัดส่วนความร้ายแรงแห่งความผิดที่ได้กระทำลงโดยดูการกระทำ ผลของการกระทำ ความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ จึงอาจกล่าวได้ว่าโทษนั้นมองย้อนไปในอดีตว่าสิ่งผู้กระทำผิดได้ทำไว้รุนแรงเพียงใด</p> <p>3. การลงโทษนั้นย่อมกระทบถึงชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพ ชื่อเสียงของผู้กระทำผิด</p> <p>4. โทษในทางอาญามีบัญญัติไว้ 5 ประเภท คือ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก โทษกักขัง โทษปรับ และโทษริบทรัพย์สิน ซึ่งโทษต่างๆ เหล่านี้ศาลสามารถบังคับเองได้ตามความเหมาะสม และสามารถนำมาใช้ทดแทนกันได้ เช่น เมื่อเห็นว่าไม่ควรประหารชีวิตก็ลงโทษจำคุกแทน</p>	<p>1. วิธีการเพื่อความปลอดภัย มุ่งหมายที่จะคุ้มครองความปลอดภัยของสังคม ไม่มีจุดมุ่งหมายในการลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย</p> <p>2. วิธีการเพื่อความปลอดภยมองไปถึงอนาคต โดยพิจารณาว่าความผิดที่เกิดขึ้นเสมือนหนึ่งสัญญาณของอันตราย จึงวางมาตรการที่เป็นวิธีการป้องกันสังคม ศาลจะใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างไรเพียงใดต้องคำนึงถึงกาลข้างหน้าเพื่อความปลอดภัยของชุมชน</p> <p>3. วิธีการเพื่อความปลอดภัยไม่กระทบถึงสิทธิดังกล่าว</p> <p>4. วิธีการเพื่อความปลอดภยนั้น หากกฎหมายกำหนดให้ใช้วิธีการอย่างใด ก็ต้องเป็นไปตามเหตุผลของวิธีการนั้น จะใช้วิธีการอย่างอื่นมาทดแทนไม่ได้</p>

ความแตกต่างในทางปฏิบัติ

โทษ	วิธีการเพื่อความปลอดภัย
1. การจะลงโทษผู้กระทำผิดได้นั้น จะต้องมีความหมายในขณะกระทำความผิดบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด และกำหนดโทษสำหรับความผิดนั้นไว้	1. วิธีการเพื่อความปลอดภัย ไม่จำเป็นว่าขณะที่กระทำความผิดจะมีกฎหมายกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยไว้หรือไม่ พิจารณาเพียงแต่ในขณะเวลาที่ศาลพิจารณาคดีนั้น หากมีวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่จะใช้แก่เหตุการณ์อย่างใดในขณะนั้น ศาลก็สามารถใช้วิธีการเพื่อความปลอดภยนั้นได้
2. โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดจะต้องเป็นโทษที่กฎหมายในขณะกระทำความผิดกำหนดไว้ เว้นแต่จะมีกฎหมายที่บัญญัติในภายหลังลงโทษเบากว่า	2. วิธีการเพื่อความปลอดภัยต้องใช้อย่างบังคับตามที่บัญญัติในขณะศาลพิพากษา
3. เมื่อศาลพิพากษาถึงที่สุดว่าโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดเป็นโทษใดแล้ว จะเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกไม่ได้	3. วิธีการเพื่อความปลอดภัย หากศาลได้กำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว หากเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไปศาลสามารถเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกให้เกิดความเหมาะสมแก่สถานการณ์ได้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยจะมีความแตกต่างกันทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ แต่โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยก็ยังคงมีความสอดคล้องกันอยู่บ้างบางประการ กล่าวคือ

1. โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยต่างมีวัตถุประสงค์ไปในทิศทางเดียวกัน ในแง่ของความมุ่งหมายในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด โดยวิธีการทางกฎหมาย เพื่อยับยั้งและป้องกันอาชญากรรม กล่าวคือ ผลที่ผู้กระทำผิดได้รับย่อมมีสภาพอย่างเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการตัดทอนหรือจำกัดเสรีภาพ หรือกระทบถึงทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดนั่นเอง

2. การลงโทษหรือการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย จะต้องมีกฎหมายบัญญัติให้ใช้โทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นการชัดเจน จึงสามารถใช้มาตรการหรือวิธีการดังกล่าวได้

3. โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยจะนำมาใช้บังคับได้ต่อเมื่อได้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้อง ภายใต้เงื่อนไขที่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดได้ใช้สิทธิในการสู้คดีที่ตนถูกกล่าวหาอย่างเต็มที่

สำหรับโทษริบทรัพย์สิน เป็นโทษที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยการลงโทษริบทรัพย์สินในสมัยนั้นมีลักษณะเป็นการลงโทษอย่างแท้จริงและมีความแตกต่างจากการริบทรัพย์สินในสมัยปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งในสมัยนั้นโทษริบทรัพย์สินถูกเรียกว่าโทษริบราชาบัตร โทษดังกล่าวปรากฏอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา และที่เห็นว่าแก่แก่ที่สุดคือการกำหนดโทษดังกล่าวในกฎหมายอาญาภาคหลวง พ.ศ. 1895 ซึ่งเป็นรัชสมัยของพระเจ้าอยู่ทงหรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1⁹ โดยกฎหมายอาญาภาคหลวงได้มีการกำหนดระดับความรุนแรงในการลงโทษออกเป็น มหันต์โทษ ปฐมโทษ มัชฌิมโทษ และอวสานโทษ การริบราชาบัตรถือว่าเป็นโทษที่มีความรุนแรงมาก โดยผู้ต้องโทษจะถูกกวาดเก็บทรัพย์สินบรรดามีไปเสียหมดสิ้น จนครอบครัวของผู้นั้นอาจถึงกับย่อยยับอับจน เพราะบรรดาทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดถูกริบเข้าหลวงจนสิ้นเนื้อประดาตัวเลยทีเดียว* สาเหตุที่เป็นเช่นนี้สืบเนื่องมาจากในสมัยโบราณนั้นมีการยึดถือในหลักความรับผิดชอบร่วมกันทั้งครอบครัว กล่าวคือ หากคนในครอบครัวกระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมาย ถือว่าบริวารและครอบครัวของผู้นั้นต้องรับโทษไปพร้อมกัน แนวความคิดดังกล่าวมีที่มาจากการรวมตัวกันอยู่ของสังคมดึกดำบรรพ์ ซึ่งการรวมตัวกันดังกล่าวยังมีการแยกกลุ่มกันอยู่เป็นกลุ่มสังคมหลายๆ กลุ่ม แต่ละกลุ่มก็มีความสนิทแนบแน่นกันภายในกลุ่มของตน การหาอาหารและบรรดาทรัพย์สินต่างๆ เมื่อได้อาหารหรือทรัพย์สินใดมาแล้ว ก็ถือว่าสิ่งเหล่านั้นจะตกเป็นของกลุ่ม โดยถือว่าเป็นกองกลางที่สมาชิกในกลุ่มสามารถกินใช้ร่วมกัน ด้วยเหตุนี้เองเมื่อกลุ่มใดที่สมาชิกได้ออกไปก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่บุคคลอื่นซึ่งเป็นสมาชิกต่างกลุ่ม ความขัดแย้งดังกล่าวจึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลต่อบุคคลแต่กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนซึ่งบุคคลผู้พิพาทเป็น

⁹ ร. แลงกาศ์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2526), หน้า 81.

* การริบราชาบัตร เป็นโทษที่มีความรุนแรงมากในกฎหมายสมัยโบราณ มักพบในความผิดมหันต์โทษ เช่นการกบฏต่อแผ่นดิน

สมาชิกอยู่ กฎหมายในสมัยโบราณยุคพระเจ้าอู่ทองก็ได้รับแนวความคิดนี้มา ทำให้การลงโทษ ธิราชบาตรนั้นมีความรุนแรงและโหดร้ายต่อผู้ถูกลงโทษเป็นอย่างมาก เพราะทรัพย์สินของผู้กระทำ ความผิดจะถูกริบเข้าหลวงจนหมดสิ้น รวมทั้งริบลูกเมียและบริวารของผู้นั้นมาเป็นทาสอีกด้วย

เมื่อพิจารณาถึงโทษธิราชบาตร จะเห็นได้ว่าโทษดังกล่าวมีความรุนแรงและเป็น ผลร้ายแก่ครอบครัวของผู้ต้องโทษมากเกินไปต่างๆ ที่บุคคลในครอบครัวของผู้กระทำความผิดมิได้รู้ เห็นหรือร่วมกระทำความผิดด้วยเลย การลงโทษดังกล่าวจึงถือว่าไม่สามารถสนองตอบต่อหลักความ ยุติธรรมได้อย่างแท้จริง อีกทั้งในปัจจุบันมนุษย์ก็ได้รับการคุ้มครองสิทธิมากขึ้น โดยมีแนวความคิดว่า มนุษย์นั้นมีศักดิ์ศรีและไม่ใช่ทรัพย์สินอย่างในสมัยโบราณ การลงโทษริบทรัพย์สินในสมัยปัจจุบันจึง ไม่อาจก้าวล่วงไปถึงการริบผู้คน บุตร ภริยาของผู้กระทำความผิดได้อีกต่อไป

ทั้งนี้เมื่อกาลเวลาได้ล่วงเลยไป แนวความคิดทางกฎหมายก็ย่อมมีการปรับเปลี่ยน เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพการณ์ทางสังคม มาตรการลงโทษใดก็ตามที่ไม่เหมาะสมแก่ยุคสมัย ก็จะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข โทษริบทรัพย์สินก็เช่นเดียวกัน จากการลงโทษธิราชบาตรที่มีความ รุนแรง ต่อมาก็ได้มีการยกเลิกโทษดังกล่าวและเปลี่ยนมาใช้แนวคิดของการริบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที เกี่ยวกับความผิดเท่านั้น

จากแนวคิดของทฤษฎีการลงโทษที่ได้ศึกษามาในตอนต้นนั้นพิจารณาได้ว่า การริบ ทรัพย์สินเป็นมาตรการลงโทษทางอาญาอย่างหนึ่งที่มุ่งกระทำต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด โดย การริบทรัพย์สิน หมายถึง “การที่รัฐพรากเอาทรัพย์สินจากบุคคลใด โดยไม่มีค่าตอบแทนให้ เนื่องจาก บุคคลนั้นได้กระทำความผิดขึ้น” จึงอาจกล่าวได้ว่าโทษริบทรัพย์สินเป็นโทษที่บังคับเอาทรัพย์สิน ของบุคคลผู้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเพราะเหตุที่ทรัพย์สินดังกล่าวนั้นมีความเกี่ยวพันกับการกระทำ ความผิด โดยรัฐมิต้องเสียค่าตอบแทนใดๆ ต่อผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น และถือว่ารัฐมี อำนาจที่จะกระทำการดังกล่าวได้ เพราะรัฐเองมีหน้าที่ในการรักษาความสงบสุขให้แก่สังคม เมื่อมีการ กระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมแล้ว รัฐก็มีอำนาจดำเนินการตามกฎหมายในลักษณะที่มี อำนาจเหนือกว่าเอกชน¹⁰

¹⁰ พิชพันธ์ จักรางกูร, “การริบทรัพย์สิน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508), หน้า 99.

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษที่กล่าวมาในตอนต้น จะเห็นได้ว่าโทษริบทรัพย์สินมีวัตถุประสงค์ไปในทางแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิด กล่าวคือ โทษริบทรัพย์สินย่อมจะทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด ซึ่งทรัพย์สินดังกล่าวผู้กระทำผิดย่อมมุ่งประสงค์ที่จะได้มาและใช้ประโยชน์ทรัพย์สินนั้น แต่ก็ต้องทำใจว่าทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดนั้นเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้น ทรัพย์สินดังกล่าวจึงต้องถูกดำเนินการริบให้ตกเป็นของแผ่นดิน ซึ่งมาตรการดังกล่าวเป็นการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนการกระทำของผู้กระทำความผิด นอกจากโทษริบทรัพย์สินจะมุ่งหมายไปในทางแก้แค้นทดแทนการกระทำความผิดแล้ว โทษริบทรัพย์สินยังมีผลไปในทางข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เกิดความเกรงกลัวที่จะกระทำความผิดอีกด้วย กล่าวคือ บรรดาทรัพย์สินบางอย่างที่ผู้กระทำความผิดใช้ในการประกอบอาชญากรรมมักมีราคาค่อนข้างสูง เช่น ยานพาหนะที่ผู้กระทำความผิดได้นำมาใช้ในการกระทำความผิดในคดีอาชญากรรม เมื่อยานพาหนะดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่ถูกนำมาใช้ในการกระทำความผิดย่อมต้องถูกริบตามกฎหมายอันจะทำให้ผู้ต้องโทษได้รับความเสียหายทางทรัพย์สินมากพอสมควรส่งผลให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่คิดจะกระทำความผิดเกิดความเกรงกลัว ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าโทษริบทรัพย์สินเป็นโทษที่มุ่งประสงค์เป็นการทดแทนและข่มขู่ผู้กระทำผิดในเวลาเดียวกัน

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาว่ามาตรการริบทรัพย์สินถือว่าเป็นมาตรการลงโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยจากการศึกษาพบว่าประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบันของไทยได้บัญญัติให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษอย่างหนึ่ง แต่ก็ได้มีการนิยามศาสตร์บางท่านได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวเอาไว้ว่า หากจะพิจารณาว่าการริบทรัพย์สินเป็นมาตรการลงโทษโดยเด็ดขาดเสียทีเดียวคงไม่ได้ ที่กล่าวเช่นนี้ก็เนื่องมาจากเหตุผลที่ว่า การริบทรัพย์สินยังมีลักษณะบางประการที่เป็นเสมือนวิธีการเพื่อความปลอดภัยอยู่ด้วย ยกตัวอย่างเช่น การริบทรัพย์สินย่อมทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือมิใช่เป็นความผิด ซึ่งวิธีการดังกล่าวถือว่าเป็นลักษณะเด่นของการลงโทษ แต่ในขณะเดียวกันการริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดก็จะทำให้ผู้นั้นไม่สามารถนำทรัพย์สินดังกล่าวไปใช้ในการประกอบอาชญากรรมได้อีก เช่น การริบอาวุธปืนเถื่อน ยาเสพติดให้โทษ ธนบัตรปลอม เป็นต้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นลักษณะพิเศษของวิธีการเพื่อความปลอดภัยในการป้องกันสังคมจากอาชญากรรม นั่นเอง

โทษริบทรัพย์สินนอกจากจะมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาแล้ว โทษดังกล่าวยังมีบัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นๆ โดยเฉพาะอีก ดังจะเห็นได้จากถ้อยคำในประมวลกฎหมายอาญามาตรา

33 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว...” จากถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าโทษริบทรัพย์สินนอกจากจะมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาแล้ว ก็ยังมีกฎหมายฉบับอื่นที่บัญญัติให้มีโทษริบทรัพย์สินไว้เป็นการเฉพาะอีก โดยการบัญญัติโทษดังกล่าวไว้ในกฎหมายโดยย่อหมายถึงการบังคับใช้โทษดังกล่าวนั้นต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายฉบับนั้น อันเป็นการยกเว้นจากหลักทั่วไปที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา แต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติโดยเฉพาะนี้จะต้องไม่ขัดกับหลักทั่วไปแห่งรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเอาไว้ว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายในขณะนั้นบัญญัติว่าเป็นความผิด และกำหนดโทษสำหรับความผิดดังกล่าวไว้” ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าบุคคลดังกล่าวจะต้องเป็นผู้ลงมือกระทำความผิดด้วยตัวเอง เพียงแต่บุคคลดังกล่าวได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิดนั้นก็เป็นการเพียงพอแล้ว

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า โทษริบทรัพย์สินได้ถูกบัญญัติไว้เป็นหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายอาญา และยังมีบัญญัติไว้ในกฎหมายพิเศษอื่นๆ อีก แต่ผู้เขียนจะขอหยิบยกเอาโทษริบทรัพย์สินมาศึกษาเพียงเท่าที่เกี่ยวกับเนื้อหาของสาระของการทำวิทยานิพนธ์นี้เท่านั้น กล่าวคือ จะได้นำเอามาตรการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 และการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาศึกษาวิเคราะห์ โดยจะได้ศึกษาถึงความหมาย วัตถุประสงค์ ลักษณะและวิธีการของการริบทรัพย์สินตามกฎหมายนั้น ๆ เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงความเป็นมา จุดมุ่งหมาย และกระบวนการของการริบทรัพย์สินในกฎหมายแต่ละฉบับ เมื่อได้ทำการศึกษาและทำความเข้าใจเนื้อหาในส่วนนี้แล้ว ย่อมจะทำให้สามารถเชื่อมโยงถึงกระบวนการยึดทรัพย์สินของกฎหมายแต่ละฉบับนำมาซึ่งความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการยึดทรัพย์สินในกฎหมายนั้นๆ ซึ่งสามารถขยายแนวทางการศึกษาไปสู่กระบวนการในการรักษาดูแลทรัพย์สินของกลางที่ถูกยึดไว้ในกฎหมายแต่ละฉบับ รวมถึงแนวทางหรือมาตรการที่กฎหมายนั้นอาจเปิดช่องให้สามารถดำเนินการกับทรัพย์สินบางประเภทก่อนที่คดีจะถึงที่สุด ซึ่งจะทำให้สามารถหาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการกับยานพาหนะของกลางที่ถูกยึดหรืออายัดในคดียาเสพติดได้ต่อไป

2.2 การริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา

มาตรการริบทรัพย์สินในประมวลกฎหมายอาญาของไทยถูกบัญญัติให้เป็นโทษสถานหนึ่ง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการริบทรัพย์สินทางอาญา (Criminal Forfeiture) ที่จะใช้บังคับเอาแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์นั้น โดยการฟ้องเจ้าของทรัพย์สินเป็นจำเลยในคดี ซึ่งพนักงานอัยการจะต้องฟ้องคดีอาญาต่อบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ยกตัวอย่างเช่น คดียาเสพติดเป็นคดีอาญาประเภทหนึ่ง เมื่อพนักงานอัยการตั้งฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นแล้ว หากมีทรัพย์สินใดที่ต้องริบ พนักงานอัยการจะต้องระบุในคำฟ้องให้ชัดเจน โดยการร้องขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินในคดี เนื่องจากการริบทรัพย์สินเป็นการดำเนินคดีต่อตัวบุคคล จึงต้องยึดถือคำพิพากษาของศาลว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่เป็นประการสำคัญ เมื่อศาลพิพากษาแล้วว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้อง จึงจะสามารถริบทรัพย์สินนั้นได้ตามคำขอ อย่างไรก็ตามการวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลเกี่ยวกับการพิสูจน์พยานหลักฐานนั้น พนักงานอัยการมีภาระในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย โดยการนำพยานหลักฐานเข้าสืบให้ศาลรับฟังจนกว่าจะปราศจากข้อสงสัย (Proof Beyond Reasonable Doubt) ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากการริบทรัพย์สินเป็นโทษประเภทหนึ่งในประมวลกฎหมายอาญาอันกระทบถึงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ดังนั้นการพิสูจน์ความผิดของจำเลยจึงต้องกระทำโดยรอบคอบ จึงจะสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ อย่างไรก็ตามเมื่อศาลวินิจฉัยและให้ริบทรัพย์สินของผู้กระทำผิดแล้ว ทรัพย์สินที่ถูกริบก็จะตกเป็นของแผ่นดิน

2.2.1 ความหมายของการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา

การริบทรัพย์สิน หมายถึง การที่รัฐพรากเอาทรัพย์สินจากบุคคลใดโดยไม่มีค่าตอบแทนให้ เนื่องจากบุคคลนั้นได้กระทำความผิดขึ้น กล่าวคือ การริบทรัพย์สินเป็นการบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดไป โดยการที่รัฐจะดำเนินการให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของรัฐโดยไม่มีค่าตอบแทนใดๆ เนื่องจากทรัพย์สินดังกล่าวเกี่ยวพันกับการกระทำความผิด และรัฐซึ่งมีหน้าที่ในการรักษาความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคมย่อมมีอำนาจเหนือกว่าในการบังคับโทษกับทรัพย์สินของเอกชน หากปรากฏว่าทรัพย์สินนั้นได้ถูกนำมาใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวพันกับการกระทำ

ความคิด¹¹ โดยทรัพย์สินที่สามารถริบได้ตามความหมายของการริบในประมวลกฎหมายอาญา คือ ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด ทรัพย์สินที่บุคคลมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด และทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิด

2.2.2 วัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา

จากที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า มาตรการริบทรัพย์สินเป็นโทษอย่างหนึ่งที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา โดยการลงโทษดังกล่าวกฎหมายมุ่งประสงค์เพื่อแก้แค้นทดแทนการกระทำความผิดเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม นอกจากนี้ยังมุ่งประสงค์จะให้เป็นการข่มขู่เพื่อขยับยั้งมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก

อย่างไรก็ตามจะถือว่าการริบทรัพย์สินเป็นมาตรการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนและมีผลในเชิงข่มขู่ผู้กระทำความผิดอย่างเดียวก็น่าจะไม่ถูกต้องนัก เนื่องจากการริบทรัพย์สินยังมีลักษณะที่สอดคล้องกับวิธีการเพื่อความปลอดภัยอยู่บ้างไม่มากนักน้อย ดังจะเห็นได้จากทรัพย์สินบางประเภทที่มีลักษณะเป็นอันตราย เมื่อถูกริบไปแล้วทรัพย์สินดังกล่าวก็จะไม่ถูกนำกลับไปใช้ในการกระทำความผิดได้อีก โดยวิธีการดังกล่าวเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมซึ่งเป็นลักษณะของวิธีการเพื่อความปลอดภัย

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มุ่งประสงค์ที่จะให้เกิดผลดังต่อไปนี้ คือ

1. มุ่งหมายให้เป็นการลงโทษ เช่น ริบเอาไปเสียซึ่งทรัพย์สิน ที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด อันจะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความเสียหายทางเศรษฐกิจ และสูญเสียประโยชน์ที่ตนคาดว่าจะได้รับจากการกระทำความผิด
2. มุ่งหมายให้เป็นการป้องกันการกระทำความผิด เช่น การริบทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด เพราะการลงโทษริบทรัพย์สินดังกล่าวจะเป็นการที่รัฐพรากเอาทรัพย์สิน นั้นมา

¹¹เกียรติกมล วังนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533) หน้า 99.

เสียก่อนที่ทรัพย์สินนั้นจะถูกนำมาใช้ในการกระทำความผิด อันเป็นการทำให้โอกาสในการกระทำความผิดนั้นน้อยลงหรือหมดไป

2.2.3 กระบวนการริบทรัพย์สิน

ปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญาแบ่งการริบทรัพย์สินออกเป็น 3 ประเภท คือ¹²

1. ทรัพย์สินที่ต้องริบ โดยเด็ดขาด (มาตรา 32)
2. ทรัพย์สินที่ต้องริบ เว้นแต่จะเป็นของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยการกระทำความผิด (มาตรา 34)
3. ทรัพย์สินที่อยู่ในดุลยพินิจของศาลที่จะริบ (มาตรา 33)

จากประเภทของทรัพย์สินที่สามารถริบได้ตามประมวลกฎหมายอาญาทั้งสามประการดังกล่าว สามารถอธิบายได้ ดังต่อไปนี้

1. ทรัพย์สินที่ต้องริบ โดยเด็ดขาด

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32 บัญญัติว่า "ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่" จากบทบัญญัตินี้ย่อมมีความชัดเจนว่ากฎหมายมุ่งประสงค์ให้ริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาดและไม่มีข้อยกเว้น ทั้งนี้ทรัพย์สินที่ศาลจะต้องให้ริบโดยเด็ดขาดตามมาตรา 32 สาระสำคัญมีดังต่อไปนี้

- 1) ทรัพย์สินที่ผู้ใดทำเป็นความผิด เช่น เงินตราปลอม แสตมป์ปลอม เอกสารปลอม ฟิ้น เฮอร์อีน ปิ่นเถื่อน เป็นต้น

¹² ณรงค์ ใจหาญ, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1 ว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า 49.

2) ทรัพย์สิน ซึ่งผู้ใดก็ตามมิไว้ใจในความครอบครองถือว่าเป็นความผิด เช่น ปิ่นไม่มีทะเบียน เฮอร์อีน สัตว์ป่า เป็นต้น

ส่วนถ้อยคำที่ว่า "ไม่ว่าจะเป็นของผู้กระทำความผิด และมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่" ข้อความดังกล่าวมีความหมายว่า แม้ในคดีนั้นจะไม่อาจพิสูจน์ได้ว่า ทรัพย์สิน ตามมาตรา 32 จะเป็นของผู้กระทำความผิดหรือไม่ หรือคดีนั้นศาลได้พิพากษาให้ปล่อยตัวผู้กระทำความผิด หรือไม่อาจลงโทษผู้ถูกกล่าวหาได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะพยานหลักฐานไม่เพียงพอหรือศาลยกฟ้องด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด แต่การบังคับใช้มาตรา 32 ศาลจะต้องริบทรัพย์สินนั้นทั้งสิ้น เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะสภาพของทรัพย์สินเป็นฐานที่ตั้งของการกระทำที่เป็นความผิดหรือมิไว้ใจเป็นความผิดอยู่ในตัว ดังนั้นทรัพย์สินดังกล่าวแม้ว่าจะเป็นของผู้ใดก็ตาม ทรัพย์สินดังกล่าวย่อมต้องริบเสียทั้งสิ้น

2. ทรัพย์สินที่พึงต้องริบ เว้นแต่จะเป็นของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ทรัพย์สินประเภทนี้ ได้แก่ ทรัพย์สินตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 34 ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1) ทรัพย์สิน ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 หรือมาตรา 202

2) ทรัพย์สิน ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

ทั้งนี้ ทรัพย์สินตามข้อ 1) และข้อ 2) จะต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้ให้ไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่ถ้าเป็นเพียงสัญญาว่าจะให้แต่ยังไม่ได้ให้กันจริงก็ถือว่าไม่อยู่ในข่ายที่จะถูกริบตามมาตรานี้ แต่การให้นั้นอาจไม่จำเป็นต้องส่งมอบให้โดยตรง อาจเพียงส่งมอบให้โดยปริยายก็ถือว่าเป็นความผิดแล้ว

อย่างไรก็ตามการริบทรัพย์สินตามมาตรา 34 นี้ ก็มีข้อยกเว้นในการริบ กล่าวคือ หากปรากฏว่าทรัพย์สินตามที่ระบุไว้เป็นของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ศาลจะริบไม่ได้ ทั้งนี้เพราะการริบทรัพย์สินเป็นมาตรการลงโทษ ซึ่งการลงโทษนั้นมีหลักแน่นอนว่าโทษที่ใช้สามารถลงแก่ตัวผู้กระทำความผิดหรือแก่ตัวจำเลยได้เท่านั้น การที่จะริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นซึ่งไม่รู้เห็นเป็นใจกับการกระทำนั้นจึงไม่สามารถกระทำได้

3. ทรัพย์สิน ที่อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะริบ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 บัญญัติให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการสั่งให้ริบซึ่งทรัพย์สินประเภทดังต่อไปนี้ได้ คือ

1) ทรัพย์สิน ซึ่งบุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

ก) ทรัพย์สิน ซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หมายถึง ทรัพย์สิน ที่ผู้กระทำความผิดได้ใช้เป็นเครื่องมือกระทำการอันเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำความผิด เช่น ใช้ปืนยิงคน เต่าหรือเข้าหลอมที่ใช้ในการหล่อเงินตราปลอม หรือเครื่องอัดเม็ดที่ใช้ผลิตยาบ้า เป็นต้น

ข) ทรัพย์สิน ซึ่งมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หมายถึง ทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดจัดหาหรือเตรียมหรือพาไปเพื่อใช้ในการกระทำความผิดแต่ไม่ทันได้ใช้ ซึ่งอาจเป็นทรัพย์สินที่โดยสภาพเป็นสิ่งที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือเป็นทรัพย์สินซึ่งโดยทั่วไปมีไว้เพื่อใช้ในการกิจการปกติ แต่ผู้กระทำได้เตรียมไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด

2) ทรัพย์สิน ซึ่งบุคคลได้มาโดยการกระทำความผิด หมายถึง ทรัพย์สินซึ่งผู้กระทำความผิดได้มาจากการที่ได้กระทำความผิด เช่น เงินได้จากการค้ายาเสพติด เป็นต้น

ทั้งนี้เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินของจำเลยแล้ว ผลที่ตามมาคือ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจะสิ้นไปจากเจ้าของเดิม และทรัพย์สินดังกล่าวจะตกเป็นของแผ่นดิน โดยคำพิพากษาที่สั่งให้ริบนั้นจะเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ก็ตาม ต่างก็มีผลให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินเช่นเดียวกันโดยไม่ต้องรอว่าจะเป็นคำพิพากษาซึ่งถึงที่สุดแล้วหรือไม่ นอกจากนั้นศาลอาจมีคำสั่งในคำพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้งานไม่ได้หรือทำลายทิ้งก็ได้แล้วแต่กรณี

หลังจากศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินแล้ว ก็จะเข้าสู่กระบวนการของการบังคับคดี ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีที่ทรัพย์สินนั้นถูกยึดเป็นของกลางในคดีอาญา เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สิน การบังคับคดีจะกระทำในทันทีเพราะของกลางอยู่ในความดูแลและอยู่ในอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว แต่ถ้ามิได้ยึดของกลางไว้ในความดูแลของพนักงานเจ้าหน้าที่ และทรัพย์สินที่ถูกริบอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น ศาลก็จะมีคำสั่งให้ผู้ครอบครองทรัพย์สิน

ให้นำทรัพย์สินมามอบให้แก่ศาลภายในระยะเวลาที่กำหนด กรณีที่สองคือ กรณีที่ผู้ครอบครองทรัพย์สินที่ถูกริบไม่นำทรัพย์สินดังกล่าวมามอบให้แก่ศาลตามคำสั่งภายในระยะเวลาที่กำหนด ศาลก็อาจจะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ คือ

1. ยึดทรัพย์สิน นั้น
2. ให้ผู้ครอบครองชำระราคาทรัพย์สินนั้น
3. ยึดทรัพย์สินอื่นของผู้ครอบครองทรัพย์สินที่ถูกริบ เพื่อชดเชยราคาจนเต็มจำนวน
4. ในกรณีที่ศาลเห็นว่า บุคคลผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นสามารถส่งทรัพย์สินที่ริบได้แต่

ไม่ส่ง หรือสามารถชำระราคาทรัพย์สินนั้นได้แต่ไม่ชำระ ศาลก็อาจมีคำสั่งให้กักขังผู้นั้นไว้จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่ง แต่ต้องกักขังไม่เกิน 1 ปี อย่างไรก็ตาม ศาลอาจสั่งให้ปล่อยตัวผู้นั้นก่อนกำหนดก็ได้ ถ้าศาลเห็นเองหรือโดยผู้นั้นทำคำเสนอไปยังศาลว่าถึงอย่างไรก็ตามตนก็ไม่สามารถส่งทรัพย์สินหรือชำระราคาทรัพย์สินดังกล่าวได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการอธิบายถึงความเป็นมา ลักษณะและแนวคิด ตลอดจนหลักเกณฑ์และวิธีการในการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา จากการศึกษาพบว่า การริบทรัพย์สิน นั้นแบ่งประเภททรัพย์สินที่ถูกริบออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทแรกเป็นทรัพย์สินที่อย่างไรเสียศาลก็ต้องให้ริบ เพราะโดยลักษณะของตัวทรัพย์สินนั่นเองที่เป็นฐานของการกระทำความผิด(มาตรา 32 และมาตรา 34) ประเภทหลังคือ ทรัพย์สินที่ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการสั่งริบหรือไม่ก็ได้ (มาตรา 33) อย่างไรก็ตามก็มีข้อควรพิจารณาอีกว่า ทรัพย์สินที่ศาลพึงต้องริบเสมอจนถึงแม้ว่าจะจะเป็นทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่มีได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดก็ตาม ทรัพย์สินดังกล่าวก็ย่อมจะหลีกเลี่ยงจากการถูกริบไม่ได้ โดยเหตุผลอย่างเดียวกันว่า ทรัพย์สินนั้นอย่างไรเสียก็เป็นความผิด เช่น วัตถุระเบิด เงินตราหรือธนบัตรปลอม ปืนเถื่อน ยาเสพติด เป็นต้น แต่ในกรณีที่ทรัพย์สินดังกล่าวเป็นกรณีตามนัยแห่งประมวลกฎหมายอาญามาตรา 33 และมาตรา 34 กล่าวคือ เป็นกรณีที่ทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคลอื่นที่มีได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจะสามารถดำเนินการอย่างไร

กรณีดังกล่าวข้างต้นสามารถพิจารณาได้ว่า ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 ได้วางหลักเกณฑ์ให้เจ้าของทรัพย์สินซึ่งไม่ได้รู้เห็นเป็นใจกับการกระทำความผิดร้องขอต่อศาล เพื่อให้ศาลคืนทรัพย์สินที่ศาลมีคำพิพากษาให้ริบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 หรือมาตรา 34 ทั้งนี้เนื่องจากทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่ไม่ได้ให้อำนาจศาลในการริบโดยเด็ดขาด เมื่อปรากฏว่า

ทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่มีรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดด้วยแล้ว บุคคลดังกล่าวสามารถร้องขอต่อศาลให้คืนทรัพย์สินดังกล่าวแก่ตนก็ได้ โดยการดำเนินการดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขและหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ ทรัพย์สินดังกล่าวต้องเป็นทรัพย์สินที่ถูกศาลสั่งให้ริบภายใต้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 หรือมาตรา 34 โดยเจ้าของที่แท้จริงของทรัพย์สินที่ถูกริบต้องร้องขอต่อศาลให้คืนทรัพย์สินที่ถูกริบนั้น และในคำร้องต้องมีข้อความที่แสดงให้เห็นว่า ตนเป็นเจ้าของผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น และตนมีรู้เห็นเป็นใจกับการกระทำความผิดดังกล่าว การขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบผู้ร้องต้องดำเนินการร้องขอภายในเวลา 1 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด การร้องขอนี้ผู้ร้องอาจร้องขอได้ตั้งแต่คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้นหรือวันที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาให้ริบ โดยไม่จำเป็นต้องรอให้คดีถึงที่สุดก่อน แต่อย่างไรก็ตามการใช้สิทธิร้องขอคืนทรัพย์สินของกลางก็สามารถกระทำได้อย่างช้าที่สุดภายในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด และการร้องขอคืนทรัพย์สินของกลางนั้น ผู้ร้องจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นตามเงื่อนไขทั้งสองประการตามที่กล่าวมา หากผู้ร้องไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นตามคำร้องทั้งสองประการก็ถือว่าการคำร้องนั้นไม่ชอบศาลจึงต้องยกคำร้องนั้น ทั้งนี้คำว่า “เจ้าของที่แท้จริงนั้น” หมายความว่า ผู้นั้นจะต้องเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ถูกริบ โดยแท้จริงตามหลักเกณฑ์แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์สิน และต้องมีกรรมสิทธิ์โดยสมบูรณ์ก่อนวันที่ศาลมีคำพิพากษาให้ริบ หรือก่อนวันยื่นคำร้องขอคืนของกลางแล้วแต่ว่ากรณีใดเกิดขึ้นก่อนกัน ส่วนคำว่า “มิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด” หมายถึง มิได้ทราบทั้งโดยตรงหรือโดยปริยายว่าจะมีการนำทรัพย์สินไปใช้ในการกระทำความผิด จากความหมายดังกล่าวสามารถพิจารณาได้ว่า การรู้เห็นเป็นใจนี้เพียงแต่ทราบว่าผู้กระทำความผิดจะนำทรัพย์สินของตนไปประกอบอาชญากรรม ก็ถือว่าเจ้าของทรัพย์สินนั้นได้รู้เห็นเป็นใจแล้ว เนื่องจากกฎหมายมีวัตถุประสงค์ไปในการป้องปรามอาชญากรรม ถึงแม้เจ้าของทรัพย์สินนั้นจะไม่ได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดก็ตาม เพียงแต่ตนได้ทราบหรือพอจะทราบว่าบุคคลอื่นจะนำทรัพย์สินของตนไปใช้กระทำความผิดแล้วยังอนุญาตให้ทำการเช่นนั้น ตัวเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงก็ต้องรับผลกรรมนั้นด้วย โดยถือว่าทรัพย์สินนั้นต้องถูกดำเนินการริบตามกฎหมายต่อไป สำหรับคำว่า “วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด” หมายถึง วันที่ศาลได้อ่านคำพิพากษาศาลฎีกาให้คู่ความฟัง แต่ในบางกรณีคู่ความอาจมิได้อุทธรณ์ หรือฎีกา ดังนั้นถือว่าคำพิพากษาถึงที่สุดเมื่อพ้นกำหนด 1 เดือน นับแต่ศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษา หรือในบางกรณีมีการอุทธรณ์ฎีกา และเมื่อคดีมาถึงชั้นศาลฎีกา โดยศาลฎีกามีคำสั่งไม่รับฎีกา วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดในกรณีเช่นว่านี้ คือวันที่ศาลฎีกาได้อ่านคำสั่งไม่รับฎีกาให้จำเลยฟัง

สำหรับการขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบตามมาตรา 33 หรือมาตรา 34 โดยเจ้าของที่แท้จริง ซึ่งมีใ้รู้เห็นเป็นใจด้วยนั้น ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าทรัพย์สินดังกล่าวนั้นต้องอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน กล่าวคือทรัพย์สินดังกล่าวได้ถูกยึดเข้ามาเป็นของกลางในคดีอาญาแล้วและอยู่ในความดูแลของเจ้าพนักงาน

2.2.4 การดำเนินการกับทรัพย์สินที่ถูกริบตามประมวลกฎหมายอาญา

เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ริบทรัพย์สินตามขอแล้ว ผลของคำพิพากษาดังกล่าวย่อมนำมาสู่กระบวนการบังคับคดี โดยประมวลกฎหมายอาญามาตรา 35 บัญญัติไว้ว่า “ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้ริบตกเป็นของแผ่นดิน แต่ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้” จากถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา 35 อธิบายได้ว่า บรรดาทรัพย์สินใดก็ตามที่ศาลพิพากษาให้ริบนั้น ทรัพย์สินดังกล่าวย่อมตกเป็นของแผ่นดิน โดยผลของกฎหมาย ซึ่งหมายความว่าแต่เดิมนั้นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินยังตกเป็นของผู้ต้องหาในคดี แต่เมื่อศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้นก็ถือว่านับแต่ศาลได้มีคำพิพากษา กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้ต้องหาจะถูกพรากมาสู่รัฐทันทีไม่ว่าเจ้าของกรรมสิทธิ์จะยินยอมหรือมีเจตนาที่จะสละการครอบครองหรือไม่ก็ตาม หรือศาลอาจใช้ดุลพินิจให้ดำเนินการทำลายหรือทำให้ทรัพย์สินนั้นเสื่อมสภาพไม่อาจใช้งานได้ต่อไป ในกรณีที่ เป็นทรัพย์สินประเภทที่เป็นอันตราย เช่น วัตถุระเบิด หรือทรัพย์สินบางประเภทโดยลักษณะของตัวทรัพย์สินแล้วมีสภาพเป็นความผิดเช่น ยาเสพติดให้โทษ วัตถุลามกอนาจาร ธนบัตรปลอม เป็นต้น ทรัพย์สินดังกล่าวนี้หากเห็นเป็นการสมควรศาลอาจมีคำสั่งให้ทำลายเสียก็ได้เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ทรัพย์สินดังกล่าวถูกนำกลับมาใช้ในสังคมอีก

2.3 การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

ตามที่กล่าวมาให้ทราบแล้วว่า ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงดังจะเห็นได้ว่ารัฐบาลทุกรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าวอย่างมาก โดยได้กำหนดให้มีนโยบายในการป้องกันและปราบปรามการผลิตและค้ายาเสพติดอย่างต่อเนื่องและจริงจัง แต่ปัญหาเสพติดก็มีได้หมดสิ้นไป ในทางตรงกันข้ามปัญหาดังกล่าวกับทวีความรุนแรงและขยายตัวไปทุกพื้นที่ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้สืบเนื่องจากการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นผลตอบแทนที่ได้รับจากการกระทำความผิดจะมีมูลค่า

มหาศาลหากเทียบกับการกระทำความคิดทางอาญาอย่างอื่นต่างๆ ไป ซึ่งผลกำไรที่ได้รับมานี้เองที่เป็นแรงจูงใจให้ผู้ที่กระทำความผิดอยู่แล้วยังคงลงมือกระทำผิดต่อไปไม่มีที่สิ้นสุดจนกว่าจะถูกจับกุมได้ และผู้ที่ยังมิเคยได้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเมื่อเห็นถึงผลตอบแทนที่มากมายเช่นนี้ก็เกิดความคิดที่จะกระทำความผิดบ้าง ดังนั้นจึงไม่แปลกเลยที่การกระทำความคิดเกี่ยวกับยาเสพติดนับวันมีแต่จะเพิ่มมากขึ้นจนรัฐบาลดำเนินการปราบปรามอย่างยากลำบาก

ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ลักษณะของการกระทำความคิดเกี่ยวกับยาเสพติดในปัจจุบันมีการดำเนินการในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรม ซึ่งในองค์กรจะประกอบด้วยสมาชิกจำนวนมาก โดยลักษณะของการกระทำความคิดจะมีการวางแผนการที่ค่อนข้างซับซ้อนและรัดกุม จึงทำให้การปราบปรามการกระทำความคิดเกี่ยวกับยาเสพติดทำได้ยาก ดังจะเห็นได้ว่าการจับกุมผู้ลักลอบค้ายาเสพติดตามหน้าหนังสือพิมพ์ หรือ โทรทัศน์ในปัจจุบัน การจับกุมดังกล่าวเป็นเพียงการจับกุมบรรดานักค้ายาเสพติดรายย่อยเท่านั้น แต่บรรดานายทุนใหญ่ผู้อยู่เบื้องหลังการกระทำผิดนั้นกฎหมายไม่สามารถสืบสาวเข้าถึงตัวบุคคลดังกล่าวเพื่อจับกุมมาดำเนินคดีได้ ทำให้บรรดานายทุนเหล่านั้นยังคงลอยนวลและเสวยสุขบนกองทรัพย์สินที่ได้รับมาจากการกระทำผิดของตนเอง

จากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ขึ้นมาใช้บังคับ โดยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นกฎหมายที่มีคุณลักษณะพิเศษหลายประการที่จะนำมาใช้ปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยเฉพาะการมุ่งเอาผิดต่อผู้ค้ายาเสพติดระดับนายทุนและตัวการสำคัญที่อยู่เบื้องหลังการกระทำผิด รวมทั้งมุ่งที่จะริบบรรดาทรัพย์สินที่ได้รับมาจากการค้ายาเสพติดเพื่อจัดแหล่งเงินทุนในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดด้วยเช่นเดียวกัน

ปัจจุบันองค์ประกอบในขบวนการค้ายาเสพติดมักจะประกอบด้วยปัจจัยหลักที่สำคัญ 3 ประการ คือ นักค้ายาเสพติด ตัวยาเสพติด และเม็ดเงินหรือทรัพย์สินที่ได้จากการค้ายาเสพติด เป็นที่ทราบกันดีว่าในอดีตที่ผ่านมาการปราบปรามกระทำผิดในคดียาเสพติดมุ่งปราบปรามไปที่ตัวนักค้ายาเสพติดและตัวยาเสพติดเป็นหลัก แต่ถึงแม้จะจับกุมผู้ค้ายาเสพติดได้เท่าใดปัญหายาเสพติดก็มิได้ลดน้อยลง ที่เป็นเช่นนี้สืบเนื่องมาจากการจับกุมที่ดำเนินไปเป็นเพียงการจับกุมผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยเท่านั้น และไม่สามารถจับกุมนายทุนรายใหญ่ที่แท้จริง เพราะว่าการกระทำผิดยาเสพติดนั้นผู้กระทำจะมีการวางแผนการที่รัดกุมและมีการจัดลำดับขั้นของผู้กระทำความผิดที่ซับซ้อนทำให้ไม่

สามารถดำเนินการสืบสวนขยายผลไปถึงตัวผู้ค้าหรือนายทุนยาเสพติดรายใหญ่ได้ ดังนั้นการปราบปรามยาเสพติดในปัจจุบันจึงเปรียบเสมือนการปราบปรามที่ไม่สามารถขุดรากถอนโคนหรือทำลายต้นตอหรือตัวการที่แท้จริงลงได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ยิ่งทำให้กลุ่มผู้ค้ายาเสพติดเกิดความเหิมเกริมว่ามาตรการทางกฎหมายไม่สามารถสืบสาวและจับกุมดำเนินคดีกับตนได้ จึงขยายเครือข่ายของการกระทำความผิดมากขึ้นและลักษณะของการกระทำความผิดก็จะมีความรุนแรงมากขึ้นเช่นกัน

ดังนั้นเมื่อการปราบปรามนักค้ายาเสพติดและตัวยาเสพติดใช้ไม่ได้ผล จึงมีการคิดหามาตรการอื่นที่เหมาะสมในการปราบปราม โดยการพิจารณาถึงปัจจัยที่สำคัญของขบวนการหรือองค์ประกอบอาชญากรรม ซึ่งพบว่าเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการชักจูงใจให้นักค้ายาเสพติดกล้าลงมือกระทำความผิดและเงินดังกล่าวที่ได้จากการกระทำความผิดยาเสพติดยังถูกนำกลับมาเป็นแหล่งสนับสนุนการกระทำผิดต่อไป จึงได้มีการกำหนดมาตรการในการปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดขึ้นเพื่อเสริมมาตรการปราบปรามที่มีอยู่เดิม โดยมุ่งหวังจะทำลายแรงจูงใจและความเข้มแข็งขององค์กรหรือขบวนการค้ายาเสพติด โดยได้บัญญัติมาตรการพิเศษสามประการไว้ในพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 เพื่อให้การปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมาตรการสำคัญ 3 ประการ คือ

1) มาตรการขยายเขตอำนาจของศาลไทย เนื่องจากอาชญากรรมด้านยาเสพติด มีลักษณะเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ มีเครือข่ายการกระทำความผิดเกี่ยวเนื่องกันในหลายประเทศโดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีความทันสมัย จึงจำเป็นที่ประเทศต่างๆ ต้องร่วมมือกันปราบปรามอาชญากรเหล่านี้ โดยการบัญญัติให้การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นความผิดสากล

2) มาตรการสมคบ โดยกำหนดให้การกระทำที่เป็นการสมคบ หรือร่วมกันเพื่อกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นความผิด ซึ่งเป็นการขยายความรับผิดชอบทางอาญาให้กว้างขึ้น เพื่อให้มีโอกาสจับกุมนายทุนหรือตัวการสำคัญมาลงโทษได้มากขึ้น

3) มาตรการริบทรัพย์สิน ในอดีตที่ผ่านมา การปราบปรามยาเสพติดมุ่งเน้นไปที่การปราบปรามผู้กระทำความผิดและยาเสพติด ในขณะที่เงินยังเป็นองค์ประกอบสำคัญในการค้ายาเสพติดที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้มีบุคคลเข้ากระทำความผิด เพื่อหวังความร่ำรวยจากผลตอบแทนในการค้ายาเสพติด นอกจากนั้นเงินได้จำนวนมากมาขึ้นเอง ที่ทำให้กลุ่มองค์กรอาชญากรรมมีอิทธิพล โดยการนำเงินเหล่านี้ไปเป็นสินบนแก่ข้าราชการ เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษทางอาญา หรือถึงแม้บุคคลดังกล่าวจะถูกจับกุมและลงโทษก็ตาม บรรดาอาชญากรเหล่านี้ก็มีได้เกิดความเกรงกลัว เพราะเหตุผลว่าใน

ระหว่างที่ตนถูกคุมขังนั้น ครอบครัวของผู้กระทำความผิดก็ไม่ได้ได้รับความเดือนร้อน เนื่องจากเงินได้จาก การกระทำความผิดนั้นมีจำนวนมากมายและถูกเก็บสะสมไว้เลี้ยงครอบครัว อีกทั้งเงินดังกล่าวก็จะ ถูกนำมาใช้เป็นทุนในการกระทำความผิดต่อไป เมื่อผู้กระทำความผิดพ้นโทษออกมา ดังนั้น เพื่อให้การ กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดถูกรปราบปรามอย่างเด็ดขาด จึงต้องทำการตัดทอน หรือทำลายแหล่ง เงินทุนขององค์กรอาชญากรรมโดยการริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดนั่นเอง

มาตรการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้ได้แบ่งประเภทของทรัพย์สินที่สามารถ ดำเนินการริบได้ออกเป็น 2 ประเภทคือ

- 1) ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด
- 2) ทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด

สำหรับการศึกษาในส่วนนี้ ผู้เขียนจะขอเสนอความหมาย วัตถุประสงค์ และลักษณะ ของการริบทรัพย์สินตามกฎหมายนี้มาอธิบายโดยสังเขป ดังนี้

2.3.1. การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

2.3.1.1. ความหมายของการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหมายถึง “เงินหรือ ทรัพย์สินที่ได้รับมาเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และให้หมายรวมถึงเงินหรือ ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินดังกล่าวซื้อหรือกระทำไม่ว่าด้วยประการใดๆ ให้เงินหรือ ทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพไปกี่ครั้ง และไม่ว่าเงินหรือ ทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่นก็ตาม

ทั้งนี้เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายนี้เกิดประโยชน์สูงสุด คำว่า ทรัพย์สิน จึงให้ หมายความรวมถึง

1. ทรัพย์สินที่เปลี่ยนแปลงสภาพไป สิทธิเรียกร้อง ผลประโยชน์ และดอกผลจาก ทรัพย์สินดังกล่าว
2. หนี้ที่บุคคลภายนอกถึงกำหนดชำระแก่ผู้ต้องหา

3. ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของผู้ต้องหาที่ได้รับ ขาย จำหน่าย โอนหรือยกย้ายไปเสียในระหว่างเวลาสิบปีก่อนมีคำสั่งยึดหรืออายัด และภายหลังจากนั้น ยกเว้นแต่ผู้รับ โอนหรือผู้รับประโยชน์จะพิสูจน์ต่อคณะกรรมการ ได้ว่าการโอนหรือการกระทำนั้นได้กระทำไปโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน”

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความหมายของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นมีความหมายในเชิงขยายความทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญามีการเปลี่ยนแปลงสภาพไปแล้ว เช่น เาเงินที่ได้จากการกระทำความผิดไปซื้อทองรูปพรรณ กฎหมายจะบังคับให้ริบทองดังกล่าวไม่ได้เนื่องจากทรัพย์สินของกลางในคดีได้เปลี่ยนแปลงสภาพไปจากทรัพย์สินเดิมแล้ว แต่ทั้งนี้การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการฯ มีลักษณะที่ครอบคลุมกว่าการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา กล่าวคือ แม้ว่าทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจะมีการเปลี่ยนแปลงสภาพไปกี่ครั้ง กฎหมายนี้ก็ยังสามารถดำเนินการติดตามริบทรัพย์สินดังกล่าวได้อยู่ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความหมายของการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีลักษณะที่กว้างขวางกว่าการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาค่อนข้างมาก

2.3.1.2 วัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สิน ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

แต่เดิมกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดของประเทศไทยนั้น ไม่มีบทบัญญัติกำหนดมาตรการลงโทษริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดไว้โดยเฉพาะ ซึ่งต้องอาศัยบทบัญญัติเรื่องริบทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายอาญา อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินตามกฎหมายยาเสพติดอยู่บ้าง เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 แต่ด้วยเหตุผลที่ว่าความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากความผิดอาญาทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมีมูลค่ามหาศาล และจากข้อจำกัดของมาตรการริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญาที่ไม่ครอบคลุมถึงทรัพย์สินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติด นอกจากนั้นยังมีอุปสรรคของการบังคับใช้กฎหมายในเรื่องของหลักกรรมสิทธิ์ กล่าวคือ ทรัพย์สินที่จะถูกริบต้องเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดหรือของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดนั้น โดยตรงซึ่งรู้เห็นเป็นใจ ในการที่ทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับ

กระทำความผิด จากข้อจำกัดและอุปสรรคดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในกรณีที่ทรัพย์สินในคดีได้เปลี่ยนสภาพจากทรัพย์สินเดิมเป็นทรัพย์สินอย่างอื่น เช่นนำเงินที่ได้จากการค้ายาเสพติดไปซื้อหุ้น ผ่ากธนาคาร หรือนำไปลงทุนในธุรกิจที่ถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อเป็นเช่นนี้การติดตามดำเนินการและริบทรัพย์สินดังกล่าวจึงไม่สามารถกระทำได้นี้เนื่องจากการริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญานั้นไม่ครอบคลุมถึงทรัพย์สินที่เปลี่ยนไปจากเดิมดังกล่าว ดังนั้นจึงมีการกำหนดมาตรการริบทรัพย์สินที่มีความหมายกว้างกว่าและครอบคลุมถึงการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไว้ในพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ซึ่งการบัญญัติให้มีการริบทรัพย์สินในความหมายที่กว้างขวางไว้ในกฎหมายนี้ก็เนื่องมาจากวัตถุประสงค์ที่ว่ากฎหมายนี้ต้องการจะสกัดกั้นการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยการตัดช่องทางของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการค้ายาเสพติด ซึ่งการริบทรัพย์สินดังกล่าวถือเป็นมาตรการลงโทษประการหนึ่ง นอกจากนี้การริบทรัพย์สินยังเป็นการตัดช่องทางหรือทำลายแหล่งเงินทุนขององค์กรอาชญากรรม ซึ่งจะส่งผลให้ฐานทางการเงินขององค์กรอาชญากรรมดังกล่าวถูกทำลายลงและอาชญากรรมก็ไม่มีเงินสนับสนุนการก่ออาชญากรรมต่อไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวทางดังกล่าวเป็นวิธีการเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากรรมอันเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยประการหนึ่ง

2.3.1.3 ลักษณะและวิธีการในการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด

การดำเนินการกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เริ่มจากกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่า ทรัพย์สินของผู้ต้องหาในคดียาเสพติดรายใดเป็นทรัพย์สินที่อาจจะเกี่ยวข้องกับ การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยดังกล่าวคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินซึ่งประกอบด้วยบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานกรรมการ อัยการสูงสุดเป็นรองประธานกรรมการ ผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ อธิบดีกรมที่ดิน อธิบดีกรมบังคับคดี อธิบดีกรมศุลกากร อธิบดีกรมสรรพากร และผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งประเทศไทย เป็นกรรมการ และเลขาธิการสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดเป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการดังกล่าวจะดำเนินการสั่งให้มีการตรวจสอบทรัพย์สินของผู้ต้องหารายนั้น ทั้งนี้หากมีกรณีจำเป็นเร่งด่วนกฎหมายก็ให้อำนาจเลขาธิการ ป.ป.ส. ในการสั่งให้มีการตรวจสอบทรัพย์สินนั้นไปก่อนแล้วจึงรายงานให้คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินทราบก็ได้ เมื่อมีการตรวจสอบทรัพย์สินหากมีกรณีที่น่าเชื่อได้ว่าจะมีการโอน ยักย้าย ซุกซ่อน หรือมีเหตุผลและความจำเป็นอย่างอื่นที่อาจรบกวนการตรวจสอบทรัพย์สินนั้น กฎหมายก็ให้อำนาจคณะกรรมการตรวจสอบ

ทรัพย์สินในการที่จะสั่ง ยึด หรืออายัด ทรัพย์สินดังกล่าวไว้เป็นการชั่วคราวจนกว่าคณะกรรมการ ตรวจสอบทรัพย์สินจะได้วินิจฉัยออกมาว่า ทรัพย์สินใดของผู้ต้องหาหรือผู้อื่นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้อง กับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่ อย่างไรก็ตามคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินชั่วคราวของ คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินนั้น ไม่เป็นการตัดสิทธิของผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าตนเองเป็น เจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวนั้น ในการที่จะยื่นคำร้องขอผ่อนผันเพื่อขอรับทรัพย์สินนั้น ไปใช้ประโยชน์ โดยไม่มีหลักประกัน หรือมีหลักประกัน หรือมีประกันและหลักประกันก็ได้ โดยการยื่นคำร้องขอผ่อน ผันนั้นผู้ร้องต้องยื่นคำร้อง ไปยังคณะกรรมการตรวจสอบ ทรัพย์สินเพื่อพิจารณา

ทั้งนี้เมื่อมีคำสั่งตรวจสอบทรัพย์สินแล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจะต้อง ดำเนินการตรวจสอบภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการ ตรวจสอบทรัพย์สิน โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายต้องดำเนินการรวบรวมการตรวจสอบ ทรัพย์สิน โดยเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ทราบว่าทรัพย์สินใดบ้างของผู้ต้องหาเป็นทรัพย์สินที่ คาดว่าจะได้จากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และทำการตรวจสอบให้ทราบถึงรายละเอียดของ ทรัพย์สินนั้นว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นของผู้ใดและผู้ที่เป็นเจ้าของได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยวิธีการใด และ ได้มาเมื่อใด มีราคาเท่าไร มีพยานหลักฐานยืนยันการได้มานั้นหรือไม่ ดังนั้นกระบวนการรวบรวม ข้อมูลจึงเป็นการเริ่มต้นเพื่อให้ทราบถึงตัวทรัพย์สินที่จะดำเนินการ และเพื่อให้ทราบถึงที่มาที่ไปของ ทรัพย์สินดังกล่าวนั่นเอง อย่างไรก็ตามในระหว่างที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูลอยู่นั้น หากมีความจำเป็น เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบทรัพย์สิน หรือในกรณีที่อาจเชื่อได้ว่าจะมีการ โอน ยักย้าย ซุกซ่อน ทรัพย์สินดังกล่าว ก็ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายสามารถร้องขอไปยังคณะกรรมการ ตรวจสอบทรัพย์สิน เพื่อให้มีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้เป็นการชั่วคราวก่อนก็ได้ ทั้งนี้เมื่อ คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินพิจารณาคำร้องของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแล้ว หาก เห็นว่าข้อเท็จจริงเป็นเช่นนั้นก็อาจมีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวเป็นการชั่วคราวได้ เมื่อมี การยึดหรืออายัดชั่วคราวดังกล่าวแล้ว คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินต้องแจ้งให้ผู้ถูกตรวจสอบ หรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินพิสูจน์โดยเร็ว ว่าทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบนั้น ไม่ใช่ทรัพย์สินที่ เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือได้บุคคลดังกล่าวต้องพิสูจน์ให้ทราบว่าตน ได้รับทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้รับมาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือ โดยทางกุศลสาธารณะ หากบุคคลดังกล่าวสามารถพิสูจน์ให้คณะกรรมการการเห็นว่าเป็นเช่นนั้นจริง คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินก็ต้องคืนทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ชั่วคราวนั้นแก่บุคคลดังกล่าวไป

แต่ถ้าหากไม่สามารถพิสูจน์ได้ กฎหมายก็ให้ถือว่าการยึดหรืออายัดชั่วคราวในชั้นตรวจสอบนี้เป็นการยึดหรืออายัดเพื่อดำเนินการขอให้ศาลริบต่อไป

กระบวนการต่อไปคือ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ดำเนินการรวบรวมข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะรายงานผลการดำเนินการพร้อมด้วยสารบบคดีและบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ได้ทำการตรวจสอบต่อเลขาธิการ ป.ป.ส. เพื่อที่เลขาธิการ ป.ป.ส. จะได้นำเสนอต่อไปยังคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินเพื่อพิจารณาวินิจฉัยว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยหากมีคำวินิจฉัยว่าทรัพย์สินใดที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำผิดแล้ว คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินก็จะมีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวนั้นต่อไป และเลขาธิการ ป.ป.ส. จะสั่งการให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานและสำนวนการตรวจสอบทรัพย์สินเสนอต่อพนักงานอัยการ เพื่อพิจารณาสั่งฟ้องต่อไป ซึ่งหากพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและมีความเห็นว่าทรัพย์สินที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินมีคำสั่งยึดหรืออายัดได้เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดแล้ว พนักงานอัยการก็จะดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินดังกล่าวตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 โดยพนักงานอัยการอาจยื่นคำร้องดังกล่าวไปพร้อมกับคำฟ้องหรือยื่นภายหลังก็ได้แต่ต้องยื่นก่อนที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่ากระบวนการพิจารณาคดีที่มีการขอให้ศาลริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พนักงานอัยการมีภาระในการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์เพียงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอยู่อย่างไรเท่านั้น ทั้งนี้หากปรากฏว่ามีบุคคลผู้ที่อ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นหรือมีผู้ที่ร้องขอคืนทรัพย์สินดังกล่าวได้ยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินเข้ามาในคดี บุคคลที่กล่าวอ้างดังกล่าวจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนเป็นเจ้าของที่แท้จริงและทรัพย์สินนั้นก็มิได้เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือพิสูจน์ว่าตนเป็นผู้รับ โอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้ทรัพย์สินนั้นมาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ หากผู้ร้องไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามที่กล่าวมาในศาลเห็นได้ ศาลก็จะต้องดำเนินการริบทรัพย์สินนั้นให้ตกเป็นของกองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติดต่อไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่าภาระการพิสูจน์ในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินจะตกเป็นของ

บุคคลผู้ที่กล่าวอ้างว่าเป็นเจ้าของหรือผู้ที่ร้องขอทรัพย์สินนั้นคืน โดยบุคคลดังกล่าวจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าว ไม่มีความเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดยาเสพติด

ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดียาเสพติด หรือได้ฟ้องคดีแล้วแต่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องคดียาเสพติด พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 32 ให้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้น รวมทั้งทรัพย์สินของผู้อื่นที่ได้ยึดหรืออายัดไว้เนื่องมาจากเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือจำเลยรายนั้นสิ้นสุดลง ส่วนทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้และไม่ปรากฏว่ามีเจ้าของมาร้องขอคืนภายในระยะเวลา 1 ปีนับแต่วันที่คำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง ให้ถือว่าทรัพย์สินดังกล่าวตกแก่กองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอันเป็นการริบทรัพย์สินโดยผลของกฎหมาย

อย่างไรก็ตามหากปรากฏข้อเท็จจริงว่า ได้มีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด แต่ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถหลบหนีไปได้และไม่สามารถจับตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีภายในระยะเวลา 2 ปี นับแต่วันที่ความผิดเกิด ก็ให้นำทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของกองทุนป้องกันและป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอันเป็นการริบทรัพย์สินโดยผลของกฎหมายเช่นเดียวกัน หรือในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถึงแก่ความตายในระหว่างพิจารณาคดีพระราชบัญญัติมาตรการฯ ก็ได้ให้โอกาสทายาทของผู้ตายสามารถขอทรัพย์สินดังกล่าวคืนได้ภายในเวลา 2 ปี นับแต่วันที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถึงแก่ความตาย โดยทายาทจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นเช่นเดียวกันว่าทรัพย์สินดังกล่าวไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้นได้ทรัพย์สินมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ หากทายาทของบุคคลดังกล่าวสามารถพิสูจน์ได้ก็ให้คืนทรัพย์สินนั้นไป แต่หากพิสูจน์ไม่ได้ศาลก็ต้องสั่งให้ริบทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของกองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติดต่อไป

2.3.2 การริบทรัพย์สินของกลางตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

2.3.2.1 ความหมายของการริบทรัพย์สิน

มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้บัญญัติให้ริบบรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ เครื่องจักรกล หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือใช้เป็นอุปกรณ์ เพื่อให้ได้รับผลในการกระทำความผิดหรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งการริบทรัพย์สินตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัตินี้เป็นมาตรการเสริมการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมีขอบเขตจำกัดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ศาลจะสั่งริบ โดยกฎหมายนี้ได้ขยายความหมายของทรัพย์สินที่ศาลจะสั่งริบให้กว้างขวางออกไป เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เข้าไปพัวพันกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งมีปริมาณมากและสลับซับซ้อนกว่าทรัพย์สินที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมประเภทอื่นๆ อีกทั้งพระราชบัญญัตินี้ยังกำหนดลักษณะของทรัพย์สินที่เป็นความผิดไว้กว้างกว่ากฎหมายอื่นด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะการบัญญัติในส่วนของอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดไว้ในกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องจากความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นความผิดที่ต้องใช้ทุนในการกระทำความผิดสูงและผลตอบแทนก็สูงเช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้กระทำความผิดจึงต้องระดมเครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ อุปกรณ์ หรือทรัพย์สินอื่นๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการกระทำความผิดมากที่สุด ซึ่งอาจนำมาใช้โดยตรงหรือนำมาเตรียมไว้เพื่อใช้หรือใช้เป็นอุปกรณ์สนับสนุนการกระทำความผิดเพื่อให้การกระทำความผิดมีความสะดวก รัดกุม และรอดพ้นจากการถูกจับกุม เช่น ผู้กระทำความผิดนำโทรศัพท์มือถือถือมาใช้ในการติดต่อประสานงานระหว่างดำเนินการลักลอบขนส่งยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงลักษณะของทรัพย์สินเหล่านี้ เปรียบเทียบกับลักษณะของทรัพย์สินที่พึงริบได้ตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดอื่นๆ จะเห็นได้ว่าความหมายของการริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติดตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 จึงมีความหมายที่กว้างขวางและครอบคลุมกว่าการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาหรือการริบทรัพย์สินตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดอื่นๆ นั่นเอง

2.3.2.2 วัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด

เนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นจะมีผลตอบแทนทางการเงินหรือทรัพย์สินจำนวนมาก ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินดังกล่าวมักจะใช้เป็นแหล่งสนับสนุนการกระทำความผิดต่อไป โดยผู้กระทำความผิดจะนำเงินมาซื้อหาอุปกรณ์ในการกระทำความผิดที่ทันสมัยเพื่อให้ง่ายแก่การติดตามจับกุม ยกตัวอย่างเช่น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ หรือรถยนต์ที่มีความเร็วสูง เป็นต้น

การริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด เป็นมาตรการหนึ่งที่ถูกระบุไว้ในกฎหมายเพื่อดำเนินการกับบรรดาทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด เมื่อพิจารณาแล้วอาจกล่าวได้ว่ามาตรการริบทรัพย์สินของกลางตามกฎหมายนี้มีความใกล้เคียงกับการริบทรัพย์สินของกลางตามประมวลกฎหมายอาญาค่อนข้างมาก สำหรับการริบเครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา 30 นี้แยกออกมาจากการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา กล่าวคือ พระราชบัญญัตินี้ได้สร้างกลไกพิเศษเอาไว้คือ การให้คำนิยามโดยวางเงื่อนไขว่า การริบทรัพย์สินสามารถริบทรัพย์สินที่เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ได้แก่ บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ เครื่องจักรกล หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือใช้เป็นอุปกรณ์เพื่อให้ได้รับผลในการกระทำความผิดหรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งการบัญญัติกฎหมายไว้เช่นนี้ย่อมทำให้ลักษณะทรัพย์สินของกลางมีความหมายกว้างกว่าทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาทั่วไป ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาจำกัดการริบไว้เฉพาะทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดเท่านั้น แต่มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการฯ ได้บัญญัติลักษณะของทรัพย์สินไปในทางขยายความเพิ่มขึ้นมา กล่าวคือ การริบทรัพย์สินของกลางนั้นให้รวมถึงทรัพย์สินที่เป็นอุปกรณ์ที่ใช้เพื่อให้ได้รับผลจากการกระทำความผิดด้วย ดังนั้นแม้จะไม่ใช่เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดโดยตรงแต่ใช้เป็นอุปกรณ์ที่ทำให้ได้รับผลโดยตรงในการกระทำความผิดก็สามารถริบได้แล้ว

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า โทษที่ใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นมีลักษณะที่รุนแรง ดังจะเห็นได้จากโทษสูงสุดที่ใช้ลงกับผู้ลักลอบค้ายาเสพติด คือโทษประหารชีวิต จึงกล่าวได้ว่าการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นคดีอุกฉกรรจ์ เนื่องจากกฎหมายประสงค์ที่จะให้การดำเนินการปราบปรามเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลอย่างจริงจัง ดังนั้นมาตรการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

มาตรา 30 จึงบัญญัติความหมายของทรัพย์สินที่สามารถริบได้ตามมาตรา 30 นี้ ให้มีความหมายกว้างออกไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมประสิทธิภาพของการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาให้มากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เข้าไปพัวพันกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งมีปริมาณและมีความซับซ้อนกว่าทรัพย์สินที่เข้าไปพัวพันหรือเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมประเภทอื่นๆ และการริบทรัพย์สินของกลางตามพระราชบัญญัตินี้ยังได้เปลี่ยนแปลงปลายทางของทรัพย์สินที่ถูกริบ ซึ่งตามปกติจะตกเป็นของแผ่นดินให้ตกเป็นของกองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำทรัพย์สินที่ได้จากการริบไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาเสพติดต่อไป ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่ามาตรการริบทรัพย์สินตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัตินี้ มีวัตถุประสงค์ที่ใกล้เคียงกับการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา กล่าวคือ กฎหมายทั้งสองฉบับมุ่งให้การริบทรัพย์สินเป็นไปในเชิงลงโทษแก่ตัวผู้กระทำความผิด โดยโทษริบทรัพย์สินนั้นจะเป็นการปรากฏกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของจำเลยซึ่งบุคคลนั้นได้นำทรัพย์สินดังกล่าวมาใช้ในการกระทำความผิด อีกทั้งมาตรการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้ยังมีวัตถุประสงค์ไปในทางป้องกันสังคมจากการกระทำความผิด โดยบรรดาทรัพย์สินที่จะถูกนำมาใช้ในการกระทำความผิดในอนาคตได้ถูกริบมาเสียหายหมดสิ้นแล้ว แต่อย่างไรก็ตามมาตรการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้ ก็ได้บัญญัติความหมายของทรัพย์สินที่สามารถริบได้ให้มีความหมายกว้างขวางและครอบคลุมมากกว่าการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาทั่วไป เพื่อเสริมสร้างให้การริบทรัพย์สินมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ภายใต้วัตถุประสงค์ของการลงโทษและกึ่งวิธีการเพื่อความปลอดภัยเช่นเดียวกัน

2.3.2.3 ลักษณะและวิธีการริบทรัพย์สินของกลางตามมาตรา 30

ลักษณะของทรัพย์สินที่อาจถูกริบได้ตามมาตรา 30 มีรูปแบบที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด คือการกระทำความผิดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า เช่น การผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย ครอบครองเพื่อจำหน่าย สมคบสนับสนุนช่วยเหลือ หรือพยายามกระทำความผิด และยาเสพติดนั้นเป็นตัวยากำหนดไว้ในกฎกระทรวง (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ มีจำนวน 21 ชนิด เช่น เฮโรอีน ผิ่น กัญชา แอมเฟตามีน (ยาบ้า) โคเคน อีเฟดรีน เป็นต้น

2. เป็นทรัพย์สินที่เอื้ออำนวยในการกระทำความผิดเท่านั้น คือ

2.1.ทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ได้แก่ เครื่องมือไฮโดรลิก ซึ่งใช้ในการอัดกัญชา หรือเฮโรอีน หรือยาบ้า เพื่อความสะดวกต่อการขนส่งไปจำหน่าย รถยนต์ที่ใช้ในการขนส่ง ตำเลียงยาเสพติด เป็นต้น

2.2.ทรัพย์สินที่ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ทรัพย์สินประเภทนี้หมายถึง ทรัพย์สินที่เป็นส่วนประกอบช่วยให้การกระทำความผิดสำเร็จได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น แต่ไม่ใช่ทรัพย์สินที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความผิดสำเร็จ กล่าวคือ ถึงแม้จะไม่มีทรัพย์สินที่เป็นอุปกรณ์นี้การกระทำความผิดก็อาจสำเร็จได้แต่ไม่สะดวก ยกตัวอย่างเช่นรถยนต์ที่ใช้เป็นยานพาหนะในการติดต่อเพื่อซื้อขายยาเสพติด หรือควบคุมการตำเลียง โทรศัพท์มือถือ ซึ่งใช้ในการติดต่อเจรจาซื้อขายยาเสพติด เป็นต้น

2.3.ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ได้แก่ ฤงพลาสติก สกอตเทป ที่เตรียมไว้ในการบรรจุหีบห่อยาเสพติด ไม้ซึ่งเตรียมไว้เพื่อต่อถัง บรรจุชุกช่อนยาเสพติด เป็นต้น

สำหรับทรัพย์สินที่ได้รับมาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งอาจถูกริบได้ตามกฎหมาย

ในส่วนของการดำเนินกระบวนการริบทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา 30 นั้น การดำเนินการในชั้นจับกุมและสอบสวนเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ เมื่อสำนวนสอบสวนในคดียาเสพติดได้มาถึงชั้นพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะอาศัยความตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัตินี้พิจารณายื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดียาเสพติดนั้น เพื่อขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินของกลางในคดีให้ตกเป็นของกองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จากนั้นศาลจะสั่งให้ประกาศในหนังสือพิมพ์ที่มีจำหน่ายแพร่หลายในท้องถิ่นเป็นเวลา 2 วันติดต่อกัน เพื่อเป็นการแจ้งให้เจ้าของทรัพย์สินมาร้องขอทรัพย์สินคืน โดยบุคคลผู้เป็นเจ้าของ หรือเป็นผู้มีสิทธิในทรัพย์สินของกลางดังกล่าวจะต้องยื่นคำร้องเข้ามาในคดีก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ทั้งนี้ในการประกาศดังกล่าวกฎหมายได้กำหนดให้ต้องประกาศในทุกกรณี ถึงแม้จะรู้ตัวผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินแล้วก็ตาม

ทั้งนี้ในส่วนของการบังคับเอาบัตรทรัพย์สินของกลางที่ถูกดำเนินการริบตามมาตรา 30 นั้น กฎหมายกำหนดให้ริบบรรดาทรัพย์สินดังกล่าวเสียทั้งสิ้น แม้ว่าจำเลยในคดีนั้นจะไม่ถูกลงโทษตามคำพิพากษาก็ตาม อย่างไรก็ตามการที่ศาลจะสั่งริบทรัพย์สินได้ศาลก็ต้องพิจารณาพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่าย โดยการพิจารณาพยานหลักฐานศาลจะคำนึงถึงปัจจัยดังต่อไปนี้คือ

- 1) โจทก์มีหน้าที่นำสืบให้ปรากฏหลักฐานว่า ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้กระทำความผิด หรือ ได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด
- 2) เจ้าของทรัพย์สินจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า ตน ไม่มีโอกาสทราบหรือ ไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดและจะมีการนำทรัพย์สินของตนไปใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดแล้วแต่กรณี
- 3) ถ้าเจ้าของทรัพย์สินพิสูจน์ไม่ได้ หรือ ไม่มีผู้ใดร้องขอเข้ามาในคดี ก็ให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินนั้นได้หลังจากพ้นกำหนด 30 วัน นับแต่วันแรกของการประกาศในหนังสือพิมพ์ ซึ่งในการนี้กฎหมายตัดสิทธิเจ้าของทรัพย์สินโดยจะอ้างว่ามีมีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิด และร้องขอคืนทรัพย์สินภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่มิพิพากษาถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 ไม่ได้ (เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้เป็นกฎหมายที่บัญญัติออกมาเป็นการพิเศษ จึงไม่ต้องนำเอาหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายอาญาที่เป็นหลักทั่วไปมาใช้บังคับอีก)

ดังนั้นในส่วนของการกระบวนการพิจารณาขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินของกลางตามมาตรา 30 นี้สามารถสรุปได้ว่า พนักงานอัยการมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบให้ศาลเห็นตามคำร้องขอให้ริบทรัพย์สินของกลางนั้น แต่ถ้ามีผู้ยื่นคำร้องเข้ามาโดยอ้างว่าเป็นเจ้าของหรือผู้มีสิทธิในทรัพย์สินนั้น ผู้ร้องก็สามารถนำพยานหลักฐานเข้าสืบพิสูจน์หักล้างข้อกล่าวหาของพนักงานอัยการว่าตนเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น โดยแท้จริงและตนไม่มีโอกาสทราบหรือ ไม่มีเหตุอันสงสัยว่ามีการกระทำความผิดและจะมีการนำทรัพย์สินของตนไปใช้หรือมีทรัพย์สินไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดหรือใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด ในการนี้หากผู้ที่อ้างว่าเป็นเจ้าของไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามที่ร้องขอมา หรือ ไม่มีผู้ใดร้องขอเข้ามาในคดี กฎหมายก็บัญญัติให้ศาลสามารถริบทรัพย์สินดังกล่าวได้หลังจากพ้น 30 วันนับแต่วันแรกของวันที่ประกาศในหนังสือพิมพ์ ก็ให้ถือว่าทรัพย์สินดังกล่าวถูกริบให้ตกเป็นของกองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยผลของกฎหมาย อย่างไรก็ตามเมื่อศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินของกลางดังกล่าวหรือทรัพย์สินของกลางนั้นถูกริบ โดยผลของกฎหมายให้ตกเป็นกองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแล้ว กฎหมายก็ได้บัญญัติตัดสิทธิเจ้าของทรัพย์สินที่จะมา

ร้องขอคืนทรัพย์สินในภายหลังโดยอ้างว่าตนมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 เป็นกฎหมายที่บัญญัติออกมาเป็นการพิเศษ โดยเฉพาะ ซึ่งบัญญัติห้ามมิให้นำหลักเกณฑ์ของมาตรา 36 แห่งประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นหลักทั่วไปมาใช้บังคับอีก

ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่ามาตรการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 สามารถจำแนกการริบทรัพย์สินออกเป็นสองประเภทคือการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรา 27 และการริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติดตามมาตรา 30 พิจารณาได้ว่าการริบทรัพย์สินทั้งสองประเภทตามพระราชบัญญัตินี้เป็นการบังคับใช้โทษริบทรัพย์สินที่แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด กล่าวคือ ทรัพย์สินที่สามารถดำเนินการริบตามมาตรา 27 นั้นจะเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด แต่ทรัพย์สินที่สามารถริบได้ตามมาตรา 30 นั้นเป็นทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด ด้วยลักษณะที่แตกต่างของการริบทรัพย์สินทั้งสองส่วนนี้ ผู้เขียนจึงขอหยิบยกเอาข้อแตกต่างของการริบทรัพย์สินทั้งสองมาตรามาอธิบายเปรียบเทียบ ดังนี้

1. กรณีของการยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่จะขอให้ศาลสั่งริบตามมาตรา 30 เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวเพื่อนำมาเป็นของกลางในคดียาเสพติด แต่การยึดหรืออายัดตามมาตรา 27 นั้น คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน เป็นผู้ยึดหรืออายัดไว้ตามวิธีการพิเศษที่พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดไว้

2. ระยะเวลาที่จะให้บุคคลซึ่งกล่าวอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จะถูกริบ ยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สิน บุคคลดังกล่าวมีสิทธิยื่นคำร้องได้ก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่การริบทรัพย์สินตามมาตรา 27 บุคคลซึ่งอ้างความเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จะถูกริบมีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินได้ก่อนที่คดีจะถึงที่สุด

3. ในเรื่องของหน้าที่ในการนำสืบพิสูจน์พยานหลักฐานต่อศาล โดยเจ้าพนักงานอัยการกรณีมาตรา 30 พนักงานอัยการมีหน้าที่นำสืบเหมือนคดีอาญาทั่วไป โดยจะต้องนำพยานหลักฐานไปสืบให้ได้ความตามคำร้อง แม้จะไม่มีใครอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวก็ตาม ศาลก็ยังไม่สามารถริบทรัพย์สินนั้นได้ เพราะเหตุที่ว่า การริบทรัพย์สินนั้นเป็นโทษทางอาญาที่จะใช้ลงแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ดังนั้น เจ้าพนักงานจึงจะต้องนำสืบให้ศาลเห็นเสียก่อน แต่การริบทรัพย์สินตามมาตรา 27 นั้น

พนักงานอัยการมีภาระในการพิสูจน์เพียงว่าคดีมีมูลว่าทรัพย์สินที่ขอให้ศาลสั่งริบนั้น เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือนำสืบให้ปรากฏหลักฐานว่าจำเลยหรือผู้ถูกตรวจสอบทรัพย์สิน เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาก่อน ซึ่งกฎหมายให้สันนิษฐานไว้ว่า บรรดาทรัพย์สินที่ผู้นั้นมีอยู่หรือได้มาพื้นฐานหรือความสามารถในการประกอบอาชีพหรือกิจกรรมอย่างอื่น โดยสุจริตถือว่าทรัพย์สินนั้น เข้าข่ายน่าสงสัยว่าจะเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ดังนั้นภาระการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของทรัพย์สิน จึงตกอยู่กับจำเลยหรือผู้ถูกตรวจสอบ

4. ผลของคำพิพากษา ในกรณีมาตรา 30 เมื่อพนักงานอัยการนำสืบพิสูจน์ให้ศาลเห็นเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนว่าข้อเท็จจริงน่าจะเป็นไปตามคำร้องขอให้ริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติดแล้ว แม้คดียาเสพติดนั้นศาลจะพิพากษายกฟ้องก็ตาม แต่กฎหมายก็ให้อำนาจศาลในการสั่งริบทรัพย์สินดังกล่าว โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาในคดียาเสพติดนั้นหรือไม่ แต่การริบทรัพย์สินตามมาตรา 27 ถ้าศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องคดียาเสพติด ศาลจะสั่งริบทรัพย์สินตามคำร้องของพนักงานอัยการไม่ได้ เนื่องจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า ในกรณีเช่นนี้ให้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้น เป็นอันสิ้นสุดไป

5. ลักษณะและวิธีการริบทรัพย์สิน การริบทรัพย์สินตามมาตรา 27 และมาตรา 30 นั้น จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้ เนื่องจากการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้ถือเป็นโทษทางอาญาประเภทหนึ่ง ดังนั้นขั้นตอนในการริบทรัพย์สินจึงต้องดำเนินการตามกระบวนการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือจะต้องมีการฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาเสียก่อน และมีการยื่นคำร้องขอให้ศาลริบทรัพย์สิน ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่ากระบวนการริบทรัพย์สินตามมาตรา 27 มีขั้นตอนที่ซับซ้อนกว่าการริบตามมาตรา 30 จะเห็นได้ว่ามาตรา 27 นั้นกำหนดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยการตรวจสอบทรัพย์สินจะต้องกระทำตามขั้นตอนและวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีความแตกต่างจากกระบวนการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้การดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินอยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานสอบสวน ดังนั้นการริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติดตามมาตรา 30 จึงต้องคำนึงถึงกระบวนการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยไม่ต้องให้คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินนำมาตรวจสอบถึงที่มาของทรัพย์สินนั้น เหตุผลที่เป็นเช่นนี้คงเนื่องมาจากทรัพย์สินดังกล่าวมีความชัดเจนในตัวเองอยู่แล้วว่าเป็น

ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในคดีอาชญากรรม และเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด

นอกจากนั้นในกรณีของกระบวนการพิจารณาถือว่าการริบทรัพย์สินตามมาตรา 27 เป็นคดีอุปกรณ์ และความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นคดีประธาน นั่นคือ หากพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นผู้บริสุทธิ์ ก็จะทำให้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดสิ้นสุดลง แต่กระบวนการยึดอายัดและริบทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา 30 กำหนดให้สามารถริบทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดได้ทั้งสิ้น แม้จำเลยในคดีจะไม่ถูกลงโทษตามคำพิพากษาก็ตาม

2.4 การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542

ในอดีตที่ผ่านมาเป็นที่ทราบกันดีว่า กระบวนการริบทรัพย์สิน โดยทั่วไปได้นำเอาหลักเกณฑ์ของการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญามาบังคับใช้เป็นหลัก ซึ่งการริบทรัพย์สินในประมวลกฎหมายอาญาเป็นการริบทรัพย์สินตามมาตรา 32 มาตรา 33 และมาตรา 34 ซึ่งลักษณะของทรัพย์สินที่ริบนั้นยังจำกัดอยู่ ทั้งนี้จากการเปลี่ยนแปลงลักษณะของอาชญากรรม ซึ่งแต่เดิมเป็นอาชญากรรมบนท้องถนนหรืออาชญากรรมธรรมดา (Street Crimes) อาชญากรรมดังกล่าวได้พัฒนาเป็นอาชญากรรมที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น โดยรูปแบบและลักษณะของอาชญากรรมจะมีการวางแผนที่สลับซับซ้อน ผลกระทบจากอาชญากรรมมีความรุนแรงขยายเครือข่ายกลายเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งมีการวางเครือข่ายโยงใยในหลายประเทศและมีการจัดรูปแบบเป็นองค์กรอาชญากรรม ทำให้เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายประสบความยากลำบากในการจับกุมปราบปราม¹³

ทั้งนี้นอกจากลักษณะของการประกอบอาชญากรรมจะมีการพัฒนาไปสู่รูปแบบของอาชญากรรมสมัยใหม่แล้ว เงิน ได้หรือทรัพย์สินจากอาชญากรรมดังกล่าวยังมีลักษณะที่แตกต่างจากอาชญากรรมทั่วไป กล่าวคือการดำเนินการของเครือข่ายอาชญากรรมนั้นนำมาสู่เงินได้จำนวน

¹³ วีระพงษ์ บุญโญภาส, “ประเทศไทยกับร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการปกปิดหรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด,” วารสารกระทรวงยุติธรรม 41 (ก.ค. - ส.ค. 2537).

มากมายมหาศาล เงินได้ดังกล่าวนอกจากจะเป็นผลตอบแทนแก่บรรดาอาชญากรแล้ว เงินเหล่านั้นยังจะเป็นเงินทุนสนับสนุนการกระทำผิดอีกต่อไปเป็นวงจรอาชญากรรมไม่มีที่สิ้นสุด ผลสุดท้ายแล้วเคราะห์กรรมก็จะตกแก่สังคมและสุจริตชนทั้งหลาย

ดังนั้นจากลักษณะของการกระทำความผิด โดยองค์การอาชญากรรมรวมทั้งเงินได้หรือทรัพย์สินจากการกระทำความผิดดังกล่าวที่มีจำนวนมากมายมหาศาลและผลกระทบจากการกระทำความผิดที่มีลักษณะค่อนข้างรุนแรง เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาถึงมาตรการริบทรัพย์สินซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายประการหนึ่งที่มีมุ่งประสงค์จะลงโทษทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด แต่การริบทรัพย์สินในทางกฎหมายอาญาต่างๆ ไปยังมีอุปสรรคในการบังคับใช้กับทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดในลักษณะดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากมาตรการริบทรัพย์สินทางอาญายังมีข้อจำกัดของการดำเนินการ ทำให้ไม่สามารถดำเนินการใดๆ กับทรัพย์สินขององค์การอาชญากรรม เพราะว่าอาชญากรเหล่านี้ได้แฝงถ่ายทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดไปแล้ว โดยการทำให้ทรัพย์สินดังกล่าวเปลี่ยนสภาพไปจากทรัพย์สินเดิมที่ได้มาจากการกระทำความผิดซึ่งเป็นเงินสกปรก โดยการดำเนินกระบวนการให้เงินหรือทรัพย์สินนั้นเป็นเงินบริสุทธิ์ ส่งผลให้การริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญาไม่สามารถติดตามลงโทษเอาแก่บรรดาทรัพย์สินดังกล่าวได้

ในเวลาต่อมาเมื่อนานอารยะประเทศได้ตระหนักถึงปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว จึงได้มีการกำหนดมาตรการที่สามารถดำเนินการริบทรัพย์สินที่มีลักษณะดังกล่าว โดยการนำเอาแนวคิดและวิธีการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาบังคับใช้เพื่อลงโทษกับทรัพย์สินขององค์การอาชญากรรมโดยการบัญญัติกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินขึ้น ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่บัญญัติกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินขึ้นมาบังคับใช้ภายใน โดยการตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ขึ้นมาใช้บังคับ เพื่อเป็นการอนุวัติให้เป็นไปตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1988 (Vienna Convention 1988) หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่าอนุสัญญากรุงเวียนนา ค.ศ. 1988 และประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาดังกล่าว ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจนว่าประเทศภาคีสมาชิกจำต้องบัญญัติให้การลักลอบค้ายาเสพติดรวมทั้งการฟอกเงินเป็นความผิดทางอาญาดำเนินการตามกฎหมายภายในของตน

ก่อนที่จะกล่าวในรายละเอียดของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินต่อไป ผู้เขียนจะขอหยิบยกเอาความหมายหรือลักษณะของการฟอกเงินมาอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเบื้องต้นก่อนว่าการฟอกเงินนั้นมีลักษณะและวิธีการอย่างไร ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าความหมายของการฟอกเงินนั้นไม่มีผู้ใดกำหนดนิยามความหมายที่ชัดเจนแน่นอนเอาไว้ แต่การฟอกเงินสามารถอธิบายความหมายได้โดยพิจารณาจากลักษณะของการฟอกเงินนั่นเอง กล่าวคือการฟอกเงินเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพเงินได้หรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยผิดกฎหมายหรือ โดยมีขอบด้วยกฎหมายให้เสมือนหนึ่งว่าเป็นเงินที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย เพื่อปกปิดแหล่งที่มาของเงินหรือทรัพย์สินดังกล่าว สำหรับกรรมวิธีของการฟอกเงินนั้น บรรดาอาชญากรสามารถกระทำโดยการแปรสภาพ หรือแปลงให้ทรัพย์สินหรือเงินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินใหม่ เปรียบเสมือนการทำให้เงินหรือทรัพย์สินที่สกปรกกลายเป็นเงินหรือทรัพย์สินที่สะอาด ทั้งนี้เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาถึงข้อจำกัดของมาตรการริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญาซึ่งลักษณะของทรัพย์สินที่กฎหมายสามารถดำเนินการ ได้มีลักษณะค่อนข้างแคบ ส่งผลให้กระบวนการทางกฎหมายอาญาไม่สามารถติดตามและดำเนินการกับทรัพย์สินที่ถูกนำไปฟอกซึ่งมีลักษณะกว้างขวางกว่าได้ อีกทั้งพัฒนาการของการกระทำผิดเปลี่ยนแปลงไปมากทำให้ยากแก่การติดตามพิสูจน์ความผิด เมื่อไม่สามารถพิสูจน์ความผิดได้จึงส่งผลให้การบังคับโทษแก่ทรัพย์สินดังกล่าวไม่อาจกระทำได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นมาตรการริบทรัพย์สินตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินจึงเป็นมาตรการที่สกัดกั้นมิให้มีการนำเงินจากการกระทำผิดไปฟอก โดยกำหนดวิธีการในการจัดการกับเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดเหล่านั้น ซึ่งมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งของกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน คือ มาตรการริบทรัพย์สิน โดยการริบทรัพย์สินตามกฎหมายนี้มุ่งประสงค์ที่จะดำเนินการกับเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด

เมื่อได้ศึกษาถึงมาตรการริบทรัพย์สินตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินพบว่ากฎหมายดังกล่าวได้ขยายหลักเกณฑ์ของการริบทรัพย์สินให้มีขอบเขตกว้างขวางขึ้นกว่าการริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญาที่มีอยู่เดิม โดยให้สามารถริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดมูลฐานตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายได้ทั้งหมด โดยไม่คำนึงว่าทรัพย์สินดังกล่าวจะมีการจำหน่ายจ่าย โอนหรือเปลี่ยนแปลงสภาพไปแล้วกี่ครั้ง หรือตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลอื่นแล้วก็ตาม ซึ่งการริบทรัพย์สินตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินนั้นมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา โดยการนำเอามาตรการการริบทรัพย์สินทางแพ่งซึ่งเป็นมาตรการพิเศษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนี้ไปเสริมกับมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิดที่จะต้องถูกดำเนินการริบ

ทรัพย์สินในทางอาญาตามกฎหมายอื่นๆ ได้ จึงเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับกับทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำผิดนั้นได้ แม้จะไม่มีผู้ถูกลงโทษในคดีอาญาก็ตาม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเมื่อนำเอามาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งของกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินมาดำเนินควบคู่กับการริบทรัพย์สินทางอาญา ย่อมจะเป็นการเสริมสร้างให้มาตรการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ทั้งนี้สำหรับทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดซึ่งสามารถริบได้ตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน คือ เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน หรือจากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน โดยกฎหมายกำหนดความผิดมูลฐานดังกล่าวไว้ 7 มูลฐานด้วยกัน* คือ

1. ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ได้แก่

1.1. ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2530

1.2. ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิต และประสาท พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2535

1.3. ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

1.4 ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามพระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533

2. ความผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะที่เกี่ยวกับการเป็นธุระจัดหา ส่งไป หรือพาไปเพื่อการอนาจารหญิงและเด็ก

3. ความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงประชาชน ตามประมวลกฎหมายอาญาหรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน

* ความผิดมูลฐานทั้ง 7 เป็นความผิดที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 แต่ปัจจุบันได้มีการออกพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ในปี พ.ศ. 2546 โดยบัญญัติเพิ่มเติมความผิดมูลฐานที่ 8 ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา

4. ความผิดเกี่ยวกับการชักออกหรือฉ้อ โกงหรือประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน หรือกระทำการโดยทุจริต ตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ฯ
5. ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ตามประมวลกฎหมายอาญา
6. ความผิดเกี่ยวกับการกรร โชกหรือรีดเอาทรัพย์สิน
7. ความผิดเกี่ยวกับการลักลอบหนีศุลกากรตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร

ทั้งนี้บรรดาทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดทั้ง 7 มูลฐานที่กล่าวมานั้น ย่อมจะต้องถูกดำเนินการริบ โดยกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดใดเป็นทรัพย์สินที่สามารถดำเนินการตามกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษ โดยเฉพาะอยู่แล้ว แต่ยังไม่มีการดำเนินการกับทรัพย์สินนั้นตามกฎหมายดังกล่าว หรือดำเนินการไปแล้วแต่ไม่เป็นผล หรือหากดำเนินการตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินจะก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่า ก็ให้ดำเนินการกับทรัพย์สินนั้นต่อไปตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

2.4.1 ความหมายของการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542

ก่อนที่จะกล่าวถึงความหมายของการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ผู้เขียนขออธิบายในเบื้องต้นก่อนว่า การริบทรัพย์สินตามกฎหมายดังกล่าวนี้ ประเทศไทยได้นำเอาวิธีการของมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาใช้ โดยรายละเอียดของมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งนั้น ผู้เขียนจะได้นำมาอธิบายในส่วนของลักษณะในการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ต่อไป ทั้งนี้สาเหตุที่ต้องหยิบยกมากล่าวไว้ก่อนว่าการริบทรัพย์สินตามกฎหมายฟอกเงินเป็นมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งก็เพื่อที่จะสามารถอธิบายความหมายของการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ได้อย่างชัดเจน

ผู้เขียนจะขอกล่าวย้อนกลับไปถึงเมื่อสมัยที่มีการร่างกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ซึ่งในขณะนั้นยังใช้คำว่าร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการปกปิดหรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด การร่างกฎหมายดังกล่าวประเทศไทย

ได้นำแนวคิดในเรื่องการริบทรัพย์สินทางแพ่งของประเทศในระบบกฎหมายจารีตประเพณีมาพิจารณา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดฐานฟอกเงินและความคิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นประการสำคัญ ดังนั้นเมื่อกระบวนการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้เป็นการริบทรัพย์สินในแพ่ง กระบวนการทางกฎหมายจึงต้องมีลักษณะและวิธีการที่แตกต่างจากการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา เมื่อเป็นเช่นนี้ความหมายของการริบทรัพย์สินตามกฎหมายดังกล่าวจะมีอยู่ประการใดนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจผู้เขียนจึงขอเสนอความหมายของการริบทรัพย์สินของประเทศสหรัฐอเมริกามาพิจารณาศึกษา ดังนี้

คำว่า “ริบทรัพย์สิน” ตามความหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้คำจำกัดความไว้สองประการคือ คำว่า Forfeiture ซึ่งหมายถึงการสูญเสียทรัพย์สิน โดยปราศจากผลตอบแทนเนื่องจากการกระทำที่ผิดกฎหมาย และการดำเนินการดังกล่าวเป็นการดำเนินการคดีต่อทรัพย์สินโดยตรง และผลของการริบทรัพย์สินนั้นถือว่าการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเฉพาะสิ่งจากเจ้าของให้ตกเป็นของรัฐ¹⁴ นอกจากนี้คำจำกัดความดังกล่าวแล้วยังมีคำจำกัดความอีกคำคือ คำว่า Confiscation ซึ่งหมายถึง การที่รัฐยึดทรัพย์สินมาจากบุคคลโดยไม่มีค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของทรัพย์สินนั้น เนื่องจากบุคคลดังกล่าวนั้นถูกศาลพิพากษาลงโทษเพราะเหตุที่ได้กระทำความผิดทางอาญา

ทั้งนี้เมื่อได้พิจารณาความหมายของคำว่า Forfeiture และ Confiscation จะเห็นว่า การริบทรัพย์สินตามความหมายทั้งสองมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ การริบทรัพย์สินตามความหมายของคำว่า Forfeiture เป็นการริบที่มุ่งหมายจะกระทำต่อตัวทรัพย์สินโดยตรง ดังนั้นการริบทรัพย์สินตามความหมายนี้ บรรดาทรัพย์สินที่ถูกริบจึงไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดโดยตรง แต่การริบทรัพย์สินตามความหมายของคำว่า Confiscation เป็นการริบทรัพย์สินที่มุ่งหมายต่อตัวทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ ดังนั้นการที่จะริบทรัพย์สินของผู้ต้องหาในคดีอาญาได้จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพิพากษาของศาลเสียก่อนว่าบุคคลดังกล่าวได้กระทำความผิดทางอาญา จึงจะสามารถริบทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวได้

¹⁴ Jean F. Rydstrom, "Forfeiture and Penalties" in American Jurisprudence, ed. Oscar C. Sattinger (N.Y. : Lawyers Co Operative Publishing Company, 1968), p. 361.

จากที่กล่าวมาจึงสามารถพิจารณาได้ว่า การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มีความหมายไปในลักษณะความหมายของคำว่า Forfeiture กล่าวคือ กฎหมายมุ่งเน้นให้การริบทรัพย์สินมีความหมายที่กว้างกว่าการริบทรัพย์สินในทางอาญาทั่วไป โดยการริบทรัพย์สินจะขยายความไปถึงบรรดาทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดรวมถึงบรรดาทรัพย์สินหรือดอกผลที่มีการแปรสภาพจากเงินได้จากการกระทำความผิดมูลฐานใดก็ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนี้

2.4.2 วัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า รูปแบบของการประกอบอาชญากรรมในปัจจุบันมีลักษณะของการกระทำความผิดที่ซับซ้อน มีการเชื่อมโยงการทำงานเป็นเครือข่าย ทำให้ยากแก่การจับกุมและหาพยานหลักฐานมาผูกมัดผู้กระทำความผิด นอกจากรูปแบบของการกระทำความผิดแล้ว ผลตอบแทนจากการกระทำความผิดยังเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อรูปแบบของอาชญากรรมในปัจจุบัน กล่าวคือ เงินได้หรือทรัพย์สินจากการกระทำความผิดในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรมมักจะมีจำนวนมหาศาล และบรรดาอาชญากรก็จะนำเงินดังกล่าวมาเป็นทุนสนับสนุนการกระทำความผิดต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด

กระบวนการริบทรัพย์สิน ตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เป็นมาตรการพิเศษอย่างหนึ่งที่น่ามาใช้ในการปราบปรามแหล่งเงินทุนขององค์กรอาชญากรรม โดยมาตรการริบทรัพย์สินตามกฎหมายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์สำคัญสองประการ คือ ประการแรกเพื่อเป็นการริบทรัพย์สินซึ่งผู้กระทำความผิดมิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย เพราะทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินซึ่งได้รับมาจากการกระทำความผิด ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการริบทรัพย์สินตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินเป็นมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิด นอกจากนั้นวัตถุประสงค์ประการที่สองคือการริบทรัพย์สินตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน มุ่งประสงค์ต่อการลดรอบและทำลายฐานทางการเงินขององค์กรอาชญากรรม โดยบรรดาทรัพย์สินขององค์กรอาชญากรรมนั้นมักจะถูกนำมาเป็นทุนในการก่ออาชญากรรมต่อไป ดังนั้นเมื่อแหล่งเงินทุนดังกล่าวถูกทำลายไปก็ย่อมกระทบถึงความสามารถในการกระทำความผิดขององค์กรอาชญากรรมที่ต้องลดน้อยลงเช่นกัน ซึ่งการ

ริบทรัพย์สินดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องไปในทางการป้องกันอาชญากรรมที่จะเกิดแก่สังคมอันเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย

2.4.3 ลักษณะของการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

พ.ศ. 2542

กระบวนการริบทรัพย์สิน ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 เป็นมาตรการพิเศษที่ถูกลำมาบัญชีไว้เพื่อใช้ในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดของบรรดาองค์กรอาชญากรรม โดยการริบทรัพย์สินตามกฎหมายดังกล่าวเป็นการนำเอา มาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาใช้ เพื่อเสริมประสิทธิภาพของการริบทรัพย์สินทางอาญาซึ่งมีข้อจำกัด และความหมายที่แคบกว่า

ทั้งนี้ในส่วนของการริบทรัพย์สินทางแพ่งนั้น เป็นกระบวนการพิจารณาคดีต่อตัว ทรัพย์สิน (In Rem) โดยตรง และผลของการดำเนินการย่อมกระทบต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของ ผู้กระทำความผิดหรืออาจกระทบถึงทรัพย์สินของบุคคลอื่น เนื่องจากกฎหมายมุ่งประสงค์จะดำเนินการ กับทรัพย์สินที่มีความเกี่ยวพันกับการกระทำความผิดและถือว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นสิ่งที่พึงริบเสมอ¹⁵ ในส่วนของการดำเนินคดีนั้นสามารถกระทำได้โดยการฟ้องตัวทรัพย์สิน (Action In Rem) โดยตรง และไม่ต้องคำนึงถึงความผิดของเจ้าของทรัพย์สิน¹⁶ อย่างไรก็ตามคำพิพากษาตามกระบวนการดังกล่าว นี้มีผลต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเท่านั้น และไม่สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดหรือผู้ใดได้ สำหรับ ขั้นตอนหรือกระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่งนั้น เริ่มจากการยึดทรัพย์สินที่อยู่ในเขตอำนาจศาล เมื่อ เจ้าหน้าที่ของรัฐมีเหตุอันควรสงสัย (Probable Cause) ว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินโดยมิชอบหรือ มีเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งพนักงานอัยการมี หน้าที่ในการพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงปัจจัยดังกล่าวเพื่อให้ศาลทราบว่าเป็นทรัพย์สินที่สมควร ริบ และเมื่อมีบุคคลใดก็ตามที่อ้างว่าตนเป็นผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่ถูกยึด ผู้อ้างสิทธิ์ดังกล่าวต้อง แสดงให้ศาลเห็นว่าตนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นและมีภาระในการพิสูจน์หักล้างข้อ

¹⁵ Henry Campbell Black, Black's Law Dictionary, P. 793.

¹⁶ John Brew, "State and Federal Forfeiture of property involved in drug transaction," Dickinson Law Review 92 (Winter 1988) : 463.

กล่าวหาของพนักงานอัยการ โดยกฎหมายได้บัญญัติไปในทางที่ผลักภาระการพิสูจน์ให้ตกเป็นของผู้กล่าวอ้างว่าเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ และเมื่อศาลพิพากษาให้รับทรัพย์สินแล้ว กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น จะตกเป็นของแผ่นดินนับแต่เวลาที่ทรัพย์สินนั้น ได้มาจากการกระทำความคิด

สำหรับการริบทรัพย์สินทางอาญานั้นเป็นกระบวนการที่มุ่งดำเนินคดีต่อตัวบุคคล อันเป็นการมุ่งประสงค์ไปในเชิงลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ โดยการดำเนินคดีจะต้องพิจารณาว่า บุคคลผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้องหรือไม่ เมื่ออัยการพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนปราศจากข้อสงสัยว่าบุคคลผู้ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง ศาลจึงจะสามารถริบทรัพย์สินดังกล่าวของผู้กระทำความผิดได้ ดังนั้นกระบวนการพิจารณาดังกล่าวจึงเป็นกระบวนการที่พิจารณาต่อตัวบุคคล (In Personam) อันจะมีผลต่อพันธะ สิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคคลผู้นั้น โดยคำพิพากษาในคดีจะมีผลผูกพันเฉพาะต่อตัวบุคคลผู้ที่ถูกศาลลงโทษเท่านั้น

2.4.4 การดำเนินการกับทรัพย์สินที่ถูกริบ

การดำเนินการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 เมื่อคณะกรรมการธุรกรรมหรือเลขาธิการสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ได้รับแจ้งจากสถาบันการเงิน สำนักงานที่ดิน ผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับการลงทุน หรือโดยทางอื่น จากรายการที่พบเห็นเหตุอันควรสงสัย เมื่อมีการแจ้งเหตุดังกล่าวแล้ว ก็จะดำเนินการเก็บรวบรวม ติดตาม ตรวจสอบ สืบหา และวิเคราะห์รายงานและข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการทำธุรกรรม รวมทั้งจะต้องดำเนินการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด เมื่อได้รับรายงานมาแล้วหากมีเหตุอันควรเชื่อว่าธุรกรรมดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องหรืออาจเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดฐานฟอกเงิน กฎหมายก็บัญญัติให้อำนาจเลขาธิการในการออกคำสั่งยับยั้งการทำ ธุรกรรมดังกล่าวได้ หรือในขณะที่ทำการตรวจสอบรายงานและข้อมูลเกี่ยวกับการทำธุรกรรม หากมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนเนื่องจาก อาจเชื่อได้ว่าจะมีการโอน จำหน่าย ยักย้าย ปกปิด หรือซ่อนเร้น ทรัพย์สินใดที่เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด กฎหมายก็ให้อำนาจเลขาธิการหรือคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินในการใช้ดุลพินิจดำเนินการสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวเป็นการชั่วคราว เพื่อป้องกันการ ผ่องถ่ายหรือปกปิดทรัพย์สินดังกล่าวได้

ทั้งนี้เมื่อคณะกรรมการธุรกรรมได้รับรายงานถึงเหตุอันควรสงสัยว่าจะมีการกระทำ ความผิดตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินแล้ว คณะกรรมการธุรกรรมจะดำเนินการเก็บ รวบรวมพยานหลักฐานและทำการตรวจสอบที่มาที่ไปของธุรกรรมดังกล่าวว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการ กระทำความผิดหรือไม่ หากปรากฏว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดแล้ว คณะกรรมการธุรกรรมก็ จะแจ้งไปยังเลขาธิการ ป.ป.ง. เพื่อให้เลขาธิการส่งเรื่องไปยังพนักงานอัยการ เพื่อให้พิจารณาและยื่นคำ ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน ทั้งนี้ในระหว่างที่มีการตรวจสอบ รายงานและข้อมูลเกี่ยวกับการทำธุรกรรมหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด คณะกรรมการธุ รกรรมมีอำนาจในการสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราว มีกำหนดไม่เกิน 90 วันในกรณีที่มีเหตุ จำเป็นเร่งด่วนตามที่กล่าวมาในตอนต้นเลขาธิการ ป.ป.ง. อาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการ กระทำความผิดไปก่อนเพื่อป้องกันการรั่วไหล จำหน่าย ปกปิด ซ่อนเร้น ทรัพย์สินดังกล่าว

อย่างไรก็ตามการที่คณะกรรมการธุรกรรมหรือเลขาธิการ ป.ป.ง. จะสั่งยึดหรืออายัด ทรัพย์สินไว้ชั่วคราวได้นั้นเป็นเรื่องที่จะต้องกระทำโดยผ่านการพิจารณาโดยอาศัยเงื่อนไขสองประการ คือ

1. ทรัพย์สินที่จะถูกดำเนินการตามกฎหมายจะต้องเป็นทรัพย์สินซึ่ง

1.1 เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด คือ เป็นเงินที่ได้มาจากการ กระทำความผิดมูลฐาน หรือได้มาจากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน หรือ

1.2 เป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการจำหน่ายจ่ายโอนด้วยประการใดๆ ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน หรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็น ความผิดมูลฐาน หรือ

1.3 เป็นดอกผลของเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำซึ่งเป็นความผิด มูลฐาน หรือจากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน หรือ

1.4 เป็นเงินหรือทรัพย์สิน ที่ได้มาจากการจำหน่ายจ่ายโอน ด้วยประการใดๆ ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน หรือจากการสนับสนุนหรือ ช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน

2. เมื่อตรวจสอบพบว่าทรัพย์สิน นั้นเป็น ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดแล้ว จะต้องมิเหตุอันควรเชื่อได้ว่าอาจมีการ โอน จำหน่าย ยักย้าย ปกปิด หรือซ่อนเร้น ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้นด้วย จึงจะใช้อำนาจในการยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวได้

ดังนั้นจากเงื่อนไขทั้งสองประการข้างต้น พิจารณาได้ว่าถึงแม้จะมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าอาจมีการ โอน จำหน่าย ยักย้าย ปกปิด หรือซ่อนเร้นซึ่งทรัพย์สินใด แต่ทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือในทางตรงกันข้ามหากปรากฏว่า ทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด แต่ไม่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะมีการพ่อง่าย ซ่อนเร้น หรือปกปิดซึ่ง ทรัพย์สินดังกล่าว คณะอนุกรรมการหรือเลขาธิการ ป.ป.ง. ก็จะสั่งให้ยึดหรืออายัดการดังกล่าวไว้เป็นการชั่วคราวไม่ได้

ทั้งนี้เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อและมีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินเป็นการชั่วคราวแล้ว ผู้ทำธุรกรรมซึ่งถูกสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินดังกล่าว สามารถแสดง หลักฐานว่าเงินหรือทรัพย์สินในการทำธุรกรรมนั้นมีใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อให้มี คำสั่งเพิกถอนการยึดหรืออายัดก็ได้ โดยกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ได้บัญญัติให้ หน้าที่ในการแสดงว่าทรัพย์สินนั้นมีได้เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตกเป็นภาระหน้าที่ ของผู้กล่าวอ้าง (Reverse Burden of Proof) โดยบุคคลดังกล่าวต้องแสดงให้เห็นว่า

1. ทรัพย์สินนั้นไม่เกี่ยวข้องกับกระทำความผิด โดยจะต้องแสดงออกมาให้เห็นว่า ทรัพย์สินนั้นมีที่มาอย่างไร มีพยานหลักฐานที่จะยืนยันข้อเท็จจริงหรือไม่

2. หากยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า ทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดนั้น ไม่ใช่ ทรัพย์สินที่ เกี่ยวกับการกระทำความผิด แต่สามารถพิสูจน์ได้ว่าไม่มีเหตุที่จะ โอน จำหน่าย ยักย้าย ปกปิด หรือซ่อน เร้น ทรัพย์สินดังกล่าว หากสามารถพิสูจน์ได้ดังนี้ คณะกรรมการธุรกรรมหรือเลขาธิการ ป.ป.ง. ก็ต้อง เพิกถอนการยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวนี้

อย่างไรก็ตามแม้ไม่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าอาจมีการ โอน จำหน่าย ยักย้าย ปกปิด หรือ ซ่อนเร้นทรัพย์สินใดๆ ที่เป็นทรัพย์สินอันเนื่องเกี่ยวกับการกระทำความผิด และยังไม่มีการสั่งยึดหรือ อายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวก็ตาม หากปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับ

กระทำความผิดเลขาธิการ ป.ป.ง. อาจส่งเรื่องให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลมีคำสั่งให้ ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้นตกเป็นของแผ่นดินได้เลย

สำหรับกระบวนการพิจารณานั้น เมื่อเลขาธิการ ป.ป.ง. ส่งเรื่องให้พนักงานอัยการและ พนักงานอัยการ ได้ยื่นคำร้องต่อศาลแพ่งเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ตกเป็นของแผ่นดิน และผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกพนักงานอัยการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็น ของแผ่นดิน ได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลคืนทรัพย์สินดังกล่าวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว กระบวนการต่อไปคือศาล จะทำการไต่สวนคำร้องของอัยการ โดยพนักงานอัยการมีหน้าที่นำสืบให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินตามคำ ร้องเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เมื่อพนักงานอัยการนำพยานของตนเข้าสืบ หมดแล้ว หลังจากนั้นก็จะเป็นที่ของผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของหรือผู้รับ โอนทรัพย์สินในการนำ พยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อแสดงให้ศาลเห็นว่าตนเป็นเจ้าของทรัพย์สิน โดยต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นอย่าง ชัดเจนด้วยว่าตนเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดังกล่าวนั้นอย่างแท้จริงและทรัพย์สินนั้น ไม่ได้เกี่ยวข้อง กับการกระทำความผิด โดยผู้ที่กล่าวอ้างจะต้องนำสืบถึงที่มาที่ไปของทรัพย์สินนั้นว่าเป็นอย่างไร ได้รับ ทรัพย์สินมาจากใครมีหลักฐานยืนยันการพิสูจน์หรือไม่ หรือในกรณีที่อ้างว่าตนเป็นผู้รับโอนมาโดย สุจริตและมีค่าตอบแทนก็ต้องแสดงให้เห็นว่าตนเองนั้นไม่รู้หรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด หรือไม่รู้วาททรัพย์สินที่ตนรับโอนมาเป็นทรัพย์สินที่ผู้ขายซื้อมาด้วยเงินที่ได้มาจากการกระทำความผิด มูลฐาน โดยนำเงินนั้นไปซื้อทรัพย์สินดังกล่าวแล้วนำมาขายให้กับตนเอง และจะต้องแสดงให้ศาลเห็น ว่าการซื้อขายดังกล่าวมีหลักฐานการจ่ายเงินและซื้อขายกัน โดยถูกต้องตามกฎหมาย อีกทั้งต้องพิสูจน์ว่า เงินที่นำมาซื้อทรัพย์สินนั้นเป็นเงินของตนเองและแสดงถึงที่มาของเงินที่นำมาซื้อทรัพย์สินด้วยว่ามี ที่มาที่ไปอย่างไร ทั้งนี้หากการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นมีลักษณะของการได้มาโดยไม่มี ค่าตอบแทน ก็ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าตนได้กรรมสิทธิ์มาโดยสุจริตตามสมควรในทางศีลธรรมหรือในทาง กุศลสาธารณะ

กระบวนการหลังจากนั้นคือ เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายนำพยานบุคคลและพยานเอกสาร เข้าสืบหมดแล้ว ศาลก็จะทำการชั่งน้ำหนักพยานของทั้งสองฝ่ายว่าฝ่ายไหนมีน้ำหนักพยานน่าเชื่อถือ ี่กว่ากัน หากศาลเชื่อว่าทรัพย์สินตามคำร้องเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และคำร้อง ของผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้รับ โอนทรัพย์สินนั้นฟังไม่ขึ้น ศาลก็จะมีคำสั่งให้รับ ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินต่อไป

ทั้งนี้หากพิจารณาการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 กับการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 จะเห็นได้ว่าการติดตามลงโทษตัวทรัพย์สินมีลักษณะและความหมายใกล้เคียงกัน โดยถือว่าทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด แม้จะถูกเปลี่ยนแปลงโดยการโยกย้าย ซ่อนเร้นไม่ว่าด้วยประการใดก็ดี กฎหมายก็สามารถติดตามลงโทษและริบทรัพย์สินนั้นได้เสมอ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงมาตรการทางกฎหมายที่นำมาปรับใช้ในการริบทรัพย์สินตามกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ จะเห็นได้ที่มีความแตกต่างกัน โดยการริบทรัพย์สินตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินนั้นได้นำเอามาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาปรับใช้ การริบทรัพย์สินตามมาตรการดังกล่าวกฎหมายมุ่งที่จะกระทำต่อทรัพย์สินเป็นสำคัญมิใช่แก่ตัวบุคคลผู้กระทำความผิด ดังนั้นถึงแม้ว่าจะไม่สามารถจับกุมตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ก็ตาม กฎหมายนี้ก็สามารถดำเนินการติดตามและลงโทษกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดได้ ย้อนกลับมาพิจารณาถึงมาตรการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการฯ จะเห็นได้ว่ากฎหมายดังกล่าวได้นำวิธีการริบทรัพย์สินทางอาญามาปรับใช้ กล่าวคือการที่จะลงโทษแก่ตัว ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในคดียาเสพติดได้นั้น จะต้องมีการจับกุมผู้กระทำความผิดมาสู่การดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมเสียก่อน โดยพนักงานอัยการจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดในคดียาเสพติดจริงตามฟ้อง และขอให้ศาลริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดยาเสพติด หากศาลพิจารณาเห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริง และศาลพิพากษาลงโทษจำเลยในความผิดยาเสพติดซึ่งเป็นคดีอาญาหลักแล้วศาลจึงจะสามารถริบทรัพย์สินตามคำขอซึ่งเป็นคดีอุปกรณ์ได้ ดังนั้นหากศาลยกฟ้องจำเลยแล้วก็ถือว่าบุคคลดังกล่าวก็พ้นจากความรับผิดชอบ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ต้องคืนทรัพย์สินที่ริบแก่ผู้เป็นเจ้าของไป

จากการศึกษาถึง ความหมาย วัตถุประสงค์ ลักษณะและวิธีการริบทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 พบว่ากฎหมายแต่ละฉบับได้บัญญัติให้มาตรการริบทรัพย์สิน เป็นวิธีการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการบังคับใช้สำหรับกฎหมายนั้นๆ เอง ยกตัวอย่างเช่น การริบทรัพย์สินตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่จะดำเนินการกับทรัพย์สินที่ได้มาหรือเกี่ยวกับความผิดมูลฐาน การจะดำเนินการกับทรัพย์สินดังกล่าวได้ กฎหมายที่จะบังคับใช้ต้องมีการนำมาตราการพิเศษที่นอกเหนือจากการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญามาบังคับใช้ จึงจะสามารถ

สืบสาวและบังคับโทษเอากับบรรดาทรัพย์สินดังกล่าวได้ กฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน จึงได้นำมาตรการทรัพย์สินทางแพ่งมาปรับใช้เพื่อให้การทรัพย์สินมีความหมายกว้างขวางและครอบคลุมถึงการทรัพย์สินตามความหมายของกฎหมายนี้ได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายแต่ละฉบับ ก็ได้กำหนดวิธีการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการบังคับใช้กฎหมายของตนขึ้นมา เพื่อให้การปราบปรามการกระทำความผิดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อผู้เขียนได้ทำการศึกษาถึงมาตรการทรัพย์สินตามกฎหมายทั้งสามฉบับที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าการทรัพย์สินของกฎหมายแต่ละฉบับนั้นถูกบัญญัติขึ้นมาบังคับใช้เพื่อสนองตอบเจตนารมณ์ในการปราบปรามและลงโทษผู้กระทำความผิดในกฎหมายนั้นๆ เป็นกรณีๆ ไป ทั้งนี้การได้ศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความหมาย วัตถุประสงค์ ลักษณะและวิธีการทรัพย์สินของกฎหมายแต่ละฉบับ ทำให้ผู้เขียนสามารถดึงเอาคุณลักษณะพิเศษของมาตรการทรัพย์สินในกฎหมายแต่ละฉบับมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบว่าเพราะเหตุใดกฎหมายดังกล่าวจึงต้องบัญญัติมาตรการทรัพย์สินไว้และเหตุใดจึงบัญญัติลักษณะ ความหมาย และรูปแบบของการทรัพย์สินแตกต่างกันออกไปเช่นนั้น อันจะทำให้ทราบถึงกฎหมายแต่ละฉบับว่ามีจุดแข็งจุดด้อยประการใด และหากนำเอามาตรการที่เป็นจุดแข็งของกฎหมายฉบับหนึ่งมาเสริมจุดอ่อนของกฎหมายอีกฉบับจะทำได้หรือไม่ ยกตัวอย่างเช่นมาตรการทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้บัญญัติมาตรการทรัพย์สินออกเป็น 2 ส่วนดังที่กล่าวมา โดยมาตรการทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด กฎหมายได้บัญญัติขึ้นตอนในการดำเนินการไว้อย่างเป็นระบบและรัดกุมซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่ดี แต่การทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติดตามกฎหมายนี้ กฎหมายไม่ได้บัญญัติถึงกระบวนการในการดำเนินการอย่างชัดเจน ก่อให้เกิดจุดอ่อนในการดำเนินการกับทรัพย์สินของกลาง ซึ่งการดำเนินการกับทรัพย์สินดังกล่าวยังต้องอาศัยวิธีการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติดก็จะอยู่ในการดูแลของเจ้าพนักงานสอบสวน และการจัดการกับทรัพย์สินดังกล่าวจะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมทั้งระเบียบการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเอาไว้ ดังนั้นการศึกษาถึงมาตรการทรัพย์สินตามกฎหมายอื่นๆ ที่มีความใกล้เคียงและสอดคล้องกัน ย่อมเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ในอันที่จะวางหลักเกณฑ์หรือแนวทางปฏิบัติ โดยการนำมาปรับใช้แก่กันอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของกระบวนการทรัพย์สินตามกฎหมายทั้งสามฉบับที่ผู้เขียนได้นำมาศึกษาในส่วนนี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงได้นำแผนภูมิของมาตรการทรัพย์สิน* ดังกล่าวมานำเสนอ ดังต่อไปนี้

* โดย นายอรรถพร ลิขิตจิตตะ ที่ปรึกษากฎหมาย สำนักงาน ป.ป.ส.

แผนภูมิเปรียบเทียบการรับทรัพย์สิน

